



OPBOUWWERK BRUSSEL

98

Jaargang 26



Nieuws uit
Samenlevingsopbouw Brussel

V. U.: ROHNNY BUYENS, HENEGOUWENKAAI 29, 1080 MOLENBEEK
VIERMAANDELIJKS INFORMATIEBLAD, NR. 98 - MAART 2010 - JAARGANG 26

EDITORIAAL

Het veiligheidsdebat anno 2010. Tegenover links dat in de visie van rechts alleen maar vergoelijkt of ontkent wat iedereen die oren en ogen heeft hoort en ziet, positioneert zich het „nieuwe realisme” van rechts dat er prat op gaat de dingen te zien en te zeggen zoals ze zijn. Bij deze voorstanders van de veiligheidsstaat geen te complexe verklaringen die het gezond verstand in verlegenheid zouden kunnen brengen, geen verpampering, geen discours dat de aandacht vestigt op sociale wortels van problemen van overlast en straatcriminaliteit in achtergestelde wijken om van daaruit oplossingen aan te dragen. Maar laat dit nu juist het discours zijn dat aan de verzorgingsstaat vorm gaf en waarvoor de sociaaldemocratie zich sterk heeft gemaakt! De depolitiserende waarvoor het „nieuwe realisme” staat is dus maar al te politiek van aard. Het betekent niets minder dan het in diskrediet brengen van een concurrerend maatschappijproject dat steunt op solidariteit en strijd tegen sociale uitsluiting.

De herhaalde tactiek van rechts om bij alles wat maatschappelijk verkeerd gaat links als een soort veroordelingsterm te bezigen, links te zien als het exponent van conservatisme, van wereldvreemdheid, van politiek correct denken dat de dingen niet zou willen zien en zeggen zoals ze zijn heeft zijn effect niet gemist. Hoe reageert weldenkend links op deze tactiek? Toen het probleem van de veiligheid in enkele Brusselse wijken deze winter nog maar eens de kop op stak, stonden politici en politieke formaties die zich op hun progressiviteit laten voorstaan als klokkenluiders mee op de eerste rij om een harde aanpak te eisen. Ze haastten zich te zeggen dat aan een harde aanpak niks rechts is, dat dit best samen gaat met een progressieve houding. Waarom dat slecht geweten? Heeft links zich ooit laks opgesteld als het er op aan kwam een correcte strafaafhandeling te bepleiten voor zeg maar Kalachnikov-banditisme, aanrandingen, handtassendiefstallen, drugdealing en andere misdrijven van gemeen recht? Waarom deze vlucht vooruit tot in de bedenkelijke profileringdrang toe om bij het sanctioneren van elke vorm van overlast in het openbaar domein tot de beste leerlingen van de klas te willen horen?

Omdat men twijfelt aan zijn eigen diagnoses en remedies? Omdat men een afstraffing van de kiezer vreest? Omdat men zich laat intimideren door de demagogie die het *begrijpen* van strafbare feiten aan het *vergoelijken* van deze feiten gelijkstelt? Er zullen nog wel meer redenen aan te halen zijn. Het resultaat is wel dat het traditionele politieke spectrum dure eden zweert om nu maar eens eindelijk werk te maken van een strikt veiligheidsbeleid. Te beginnen bij de ordediensten die in „hot spot” wijken te weinig of in sommige gevallen in het geheel niet zouden tussenbeide komen. Maar hier loopt de analyse al mank. Precies omdat gerechtelijke en penitentiaire instanties geen gevolg geven aan hun acties voelen de ordediensten zich al jaren gedemotiveerd. De politie tot meer kordaatheid aansporen is dus niet het punt want ze heeft zich altijd al doortastend en vaak uitdagend doortastend opgesteld. Het trieste schouwspel van de zoektocht naar de zwarte piet in de justitiële keten is echter *wel* de illustratie van hoe de veiligheidsstaat op de financiële en morele grenzen van haar eigen logica botst. Een fatsoenlijke strafafhandeling en een decente jeugdzorg die gelijke tred houden met de toestroom vanuit de „kleinschalige en moleculaire burgeroorlog” (dixit Hans Magnus Enzenberger) of vanuit de strijd tegen de „Marokkaanse straatterror” (dixit Geert Wilders), is blijkbaar niet te betalen. Een systeem van bootcamps dat binnenlandse vijanden en masse onder controle kan houden (een beetje zoals de gesloten asielcentra voor buitenlandse vijanden doen) is wellicht goedkoper (?), de sluipende uitholling van de rechtsstaat is wel de prijs die daarvoor wordt betaald. Het denken rond veiligheid begeeft zich dus verder in een smalle tunnel, wordt verder vernauwd tot een beleid van acuut crisisbeheer en de korte termijn dat voor het gemak de hele mikmak van internationaal banditisme, stedelijke jeugdbendes, rondhangende jongeren in straten en op pleinen, bedelaars en daklozen met of zonder papieren op een hoop gooit. Het weinig opbeurende resultaat van dit alles en een nieuw teken aan de wand voor de democratie is een verdere ver-

schraling van het debat op de links-rechts as naar een consensus die, omdat het autoritaire en repressieve discours er de bovenaan voert, ook een consensus is die naar rechts verglijdt. In dergelijk klimaat beroert de exponentiële uitbreiding van jeugdgevangenissen nog nauwelijks de geesten. En alleen in dergelijk klimaat kan de verlaging van de minimumleeftijd voor het opleggen van Gemeentelijke Administratieve Sancties van 16 naar 14 jaar (als het van de stad Antwerpen afhangt tot 12 jaar!) het statuut van een fait divers krijgen.

De linkerzijde sluit een pact met de duivel, rechtse hardliners zien hun stellingen alsnog gelegitimeerd en in politicus is er een veralgemeende bekentenis van onvermogen om in tijden van globalisering met maatschappelijke problemen om te gaan. Zou men bij zoveel ellende niet beter in zijn bed blijven liggen? De suggestie komt van Bruno Latour die een gelijkenis trekt tussen astrologische en politieke conjuncties (in zijn opstel *Van realpolitiek naar dingpolitiek. Over publieke dingen en de res publica*). Astrologen raden aan bij sommige onheilspellende conjuncties van planeten thuis in bed te blijven in afwachting van een betere boodschap uit de hemel. Zegt Latour: „dat geldt waarschijnlijk ook voor politieke conjuncties. Die zijn op dit ogenblik zo hopeloos dat het verstandig lijkt je zo ver mogelijk van alle politiek te houden totdat de huidige lichting leiders, terroristen, commentatoren en paljassen die op het publieke toneel rond paraderen het veld ruimen”. We blijven best niet in ons bed, al was het maar omdat de politiek een te ernstige zaak is om het aan het inzicht van de politici alleen over te laten. Juister is het elke dag opnieuw naar het „front” in Brussel of waar dan ook te gaan, gewapend met een gezonde dosis politiek correct realisme, met inzicht in de feiten, niet om ze goed te keuren, maar om betere diagnoses te stellen met het oog op betere remedies. (ast.)

ERVARING MET DE ERVARING.

HET VERHAAL VAN EEN STUDIEDAG.

Met je levenservaring professioneel aan de slag gaan was een van de grootste drijfveren in mijn leven die er mee voor gezorgd heeft dat ik het ben blijven volhouden. „Alles wat ik moet meemaken mag niet voor niets zijn, ze zullen nog wel zien!” zijn woorden die ik als kind en puber al uitsprak op een toon waarin zowel kwaadheid, verdriet en zelfs wraak te horen was. Hoe dit zou gebeuren en op welke manier wist ik niet en daar was ik toen ook niet mee bezig. De gedachte alleen maakte het incasseren van een leven in armoede en sociale uitsluiting, met een gevoel van voor niemand van belang te zijn, draaglijker.

En op een dag voelde ik dat ik er klaar voor was, klaar om de stap te zetten, om iets te doen met mijn levenservaring. Ik ging een opleiding volgen. Aanvankelijk schreef ik me in voor een opleiding als opvoedster in het volwassenonderwijs maar toen ik wat later hoorde van de opleiding Ervaringsdeskundige in Armoede en Sociale uitsluiting wist ik dat ik er daar voluit voor zou kunnen gaan.

Zo studeerde ik af in De Link samen met andere cursisten uit de groep van Brussel, Gent en Hasselt in juni 2004. Ik was toen al een jaar aan het werk in een betaalde stageplaats bij Samenlevingsopbouw Brussel. Begin 2009, tijdens een babbel met een aantal collega's ervaringsdeskundigen en mijn „vaste” tandem-partner Martine, realiseerden we ons dat we vijf jaar afgestudeerd waren. Dit was een mooie gelegenheid om eens terug te blikken vanwaar we kwamen en waar we nu staan. Zo kwam het idee om een kwalitatief hoge studie/verjaardag te organiseren. Samenlevingsopbouw Brussel, waar ik samen met mijn coach Martine tewerkgesteld ben als de Tandem Armoedebestrijding, gaf zijn volledige steun aan dit initiatief in het kader van haar doelstellingen in de strijd tegen armoede en sociale uitsluiting. Locatie voor deze Studiedag was de Top van de Koninklijke Vlaamse Schouwburg, die zich als wijkhuis wil openstellen voor alle burgers. Onze collega's van het Brussels Platform Armoede en Samenlevingsopbouw Brussel zorgden voor het Onthaal en de deelnemers konden genieten van de doorlopende Expo van „Talent in beweging”, artiesten met een sociale roeping van vzw. De Buurtwinkel.

De methodiek „ervaringsdeskundige in armoede en sociale uitsluiting” is in het Nationaal Actieplan Inclusie opgenomen als

5 JAAR ERVARINGDESKUNDIGEN



een „goede praktijk”. Toch is het samenwerken met een ervaringsdeskundige tot op heden niet voldoende ingeburgerd. De kern van ons opzet was de methodiek van opgeleide ED verder uit te dragen en de tewerkstelling van opgeleide ervaringsdeskundigen te promoten, dit op Lokaal, Regionaal en Federaal niveau. Maar wie kan het werken als „ervaringsdeskundige” beter promoten dan de ervaringsdeskundigen en hun tandempartner zelf?

Het koor Vierdewereldgroep Mensen voor Mensen Aalst en de ludieke opening van Caro met rugzak en padvindershoeid brachten ons direct in de sfeer, waarop

Danielle Dierckx van Onderzoekscentrum OASES zorgde voor een stevige inleiding.

In het eerste deel werd er samen met 3 tandems (telkens een Opgeleide ED & een traditioneel opgeleide kracht) een reflectie gemaakt van de voorbije werkjaren en het proces dat werd afgelegd op professioneel en persoonlijk vlak. Dank hiervoor gaat naar Monique en Joke van vzw. 't Hope uit Roeselare, Sonja en Heidi van Vierdewereldgroep Mensen voor Mensen in Aalst, Marjan en Dries van de Hulpkas voor Ziekte en Invaliditeitverzekering (FOD).



De drive in de verhalen van de tandems is de zoektocht naar en realisatie van gelijke mensenrechten voor iedereen doorheen armoedebestrijding. Ervaringsdeskundigen in Armoede en Sociale Uitsluiting zijn de sleutel in de realisatie van deze doelstellingen. Zij bevorderen het bereik van mensen in armoede door het leggen van bruggen over de kloven van het armoedekluwen heen.

Armen verenigen zich en worden mee motor om structureel aan armoedebestrijding te doen door dialoog, participatie en emancipatie met het oog op beleidsveranderingen. Zo komen we tot de essentie, dankzij en ondanks de persoonlijke verhalen.

Werken in tandem is een boeiende uitdaging, een proces en zoektocht met vallen en opstaan. Er zijn verschillende ingrediënten nodig om het recept in zijn verschillende dimensies geslaagd te maken.

Een bloemlezing.

Profiel van de organisatie:

- * realisatie van de grondrechten doorheen armoedebestrijding staat in de doelstellingen;
- * er is een duidelijke keuze om met „kansarmen” te werken;
- * er is bereidheid en enthousiasme aanwezigheid om met een ervaringsdeskundige in zee te gaan bij leidinggevend en collega's of er wordt minstens ruimte geboden om elkaar te leren kennen en een proces aan te gaan binnen een soepele structuur;
- * er is een duidelijk werkkader en er wordt werkbegeleiding voorzien voor ervaringsdeskundige en tandem.

Kenmerken van de ED en traditioneel opgeleide als mens:

- * een open geest en open blik;
- * bereidheid om bij te leren over mekaars leefwereld;
- * respect voor jezelf en elkaar;
- * geloof en vertrouwen in de kracht van de andere.

Kenmerken van de relatie tussen de tandelpartners:

- * open communicatie en vertrouwen;
- * kunnen en durven bespreekbaar stellen van knelpunten en gevoelens die hiermee gepaard gaan;
- * zonder het altijd eens te zijn is gelijkwaardigheid, erkennen en respecteren van eigenheid als mens cruciaal in de samenwerking;
- * waardering van de ervaring van armoede als unieke kennis;
- * respect voor het tempo van het individu en de relatie waarbij ook het verleden een plaats krijgt;
- * Durven delegeren en ruimte geven voor ontplooiing en initiatief.

(MW.)

We wierpen in deel twee een voorzichtige blik op de toekomst en de Sociale mobiliteit van ervaringsdeskundigen met Marie-Louise en Diane van vzw.Antwerps Platform Generatiearmen. Anniek Vandecasteele uit Samenlevingsopbouw Gent deelde haar onderzoeksresultaten voor haar thesis met het publiek en Marie Perdaens, Opgeleide ED, bracht een kritische noot met haar persoonlijke bevindingen binnen de POD Maatschappelijke Integratie. (zie bijdragen verder in dit nummer).

Dat samenwerken met een opgeleide ervaringsdeskundige in armoede en sociale uitsluiting zorgt voor een meerwaarde werd bevestigd in het verhaal van Mieke Moermans (zie bijdrage verder) en in het relaas van Cindy Franssen. Als Vlaams Parlementariër doet ze beroep op opgeleide ervaringsdeskundigen om hun vragen en voorstellen te toetsen of om te polsen hoe mensen in armoede bepaalde zaken beleven. Caro liep eerder „stage” bij haar. Ook Josée Goris (Diensthoofd Armoedebeleid POD Maatschappelijke Integratie) en Martine Weemaels (Samenlevingsopbouw Brussel,



coach en vaste tandempartner van Caro) wezen op het belang van de methodiek (zie bijdrage verder). Danielle Dierckx sloot de studiedag af en een glunderende Johan Martens schonk tenslotte als dank aan alle deelnemers het boek *Ik ben iemand niemand*.



De studie/verjaardag heeft stof gegeven om verder over na te denken, zoals de sociale mobiliteit bij opgeleide ervaringsdeskundigen. Is het zo dat wanneer mensen een volwaardige baan hebben en ze als volwaardige collega binnen hun team behandeld en benaderd worden ze dan de armoedecirkel(s) doorbroken hebben of kunnen doorbreken? Hebben ze na verloop van tijd het

gevoel van bij de middenklasse groep te horen of juist niet? Veel gemengde gevoelens blijven zitten van niet *echt* meer bij de mensen in armoede te horen maar ook niet *echt* bij de groep van mensen uit de middenklasse te horen? Is er een alternatief? Interessant om bij stil te staan.

Maar ook de tandemwerking blijkt niet vanzelfsprekend te zijn. Een goed rijdende tandem heeft meer nodig dan alleen mensen met een gezamenlijk doel. Meer ook dan mensen met goede benen om de pedalen rond te krijgen zodat de tandem vooruit geraakt. Het is nodig soms stil te staan en aan de kant te observeren of zich vragen te stellen over „hoe en wat” en vervolgens bij te sturen. Wat is nog nodig om de koers uit te rijden, zonder valpartijen met blijvende kwetsuren en zonder een gevecht om de podiumplaats. Als tandem ga je er samen voor. Wat hierin dan de nodige ingrediënten zijn zullen we in de toekomst met twee andere tandems in kaart trachten te brengen aan de hand van zelfreflectie, gezamenlijke gesprekken in samenwerking met een onderzoeker.

Met meer dan 100 deelnemers waar onder cursisten, ex-cursisten en personeel van vzw. De Link (opleiding), CVO's die gelijkaardige opleiding gaan opstarten, collega's en werkgevers van de opgeleide ED, stagementors en praktijkbegeleiders, politici, beleidsmedewerkers, sociaal onderzoekers & externe partners mogen we deze Studie/verjaardag geslaagd noemen.

Het werd een genuanceerd verhaal, soms hartverwarmend, soms confronterend, professioneel en emotioneel gebracht door enthousiaste sprekers die beseffen dat de weg (proces) verrassend bezaaid ligt met ontmoetingen met anderen en jezelf.

CARO BRIDTS EN MARTINE WEEMAELS

FOTO'S: MICHEL DEMOL - BRON: SAMENLEVINGSOPBOUW BRUSSEL

MEERWAARDE VAN ERVARINGSDESKUNDIGEN IN HET ONDERWIJS.

EEN LEERKRACHT EN HAAR LEERLINGEN GETUIGEN.

Mieke Moermans, leerkracht aan de Katholieke Centrumscholen Sint-Truiden leerde Caro kennen toen deze als ervaringsdeskundige te gast was bij haar leerlingen van 6 Humane Wetenschappen. Ze getuigt.

Ook dit jaar was Caro te gast voor de leerlingen, maar ook voor een groep leraren.

Als leraar werd ik enkele jaren geleden geconfronteerd met een leerling die kan bestempeld worden als „kansarm”. Door haar vechtlust overleefde ze haar ASO, maar een fijne schoolperiode kende ze niet. In het lager onderwijs werd ze ernstig gepest. In het secundair onderwijs viel ze wat uit de boot. Doordat ze thuis al heel wat verantwoordelijkheid had te dragen kon ze niet goed aansluiten bij de leefwereld van haar klasgenoten, die in haar ogen bezig waren met futiliteiten, kinderachtigheden. Hoewel ze nu niet actief gepest werd, voelde ze zich niet echt goed. Bij momenten zonderde ze zich af, vluchtte ze naar de wc, kerfde ze in haar arm.

Zowel in mijn vak „gedragswetenschappen” als in cultuurwetenschappen komt het onderwerp „kansarmoede” voor in de leerplandoelen: verplichte leerinhoud dus.

Hier werd ik voor het eerst geconfronteerd met het slechte gevoel „over iemand” te spreken, zonder dit te kunnen „bespreken”. Hoe spreek je over een thema als kansarmoede wanneer je zelf uit de middenklasse komt? Hoe ga je in de les om met een onderwerp, waarvan je weet of niet weet dat een leerling hiermee te maken heeft, maar dit gegeven ondertussen een te groot „taboe” is. Net zoals trouwens alles wat te maken heeft met psychische problemen en stoornissen waarmee heel wat leerlingen geconfronteerd worden. Ook al was ik een vertrouwenspersoon voor haar, toch voelde ik me er niet goed bij.

Tijdens een vormingsdag met verschillende workshops ging ik luisteren naar het verhaal



FOTO'S: MICHEL DEMOL

BRON: SAMENLEVINGSOPBOUW BRUSSEL

van een ervaringsdeskundige. Dit verhaal deed me beseffen wat „kansarmoede” is en hoe het onderwijs kansarmoede versterkt, ondanks alle goede bedoelingen. Sinds die dag vermijd ik zoveel mogelijk om opdrachten thuis verplicht op computer te laten maken. Ik laat de keuze om andere media te gebruiken of, indien het niet anders kan, krijgen ze enkele dagen tijd. Ik kreeg ook de bevestiging dat die ene leerkracht, die begrip toont en vertrouwen geeft een verschil kan maken. Dit mocht ik zelf ook ervaren met mijn leerling. Ze studeert nu verder. Toen ik haar in een berichtje vroeg hoe het met haar ging antwoordde ze: „Goed. Nu ga ik graag naar school.” Ik antwoordde haar dat ik haar bewonderde voor haar doorzetting in het ASO. Haar antwoord was dat dit maar mogelijk geweest was dankzij enkele leerkrachten.

Deze ervaring wou ik delen met anderen en daarom nodigde ik Caro uit op een studievoormiddag voor leerkrachten. Caro vertelde haar verhaal. En niet zozeer dit verhaal was het belangrijkste, wel het verwoorden van de achterliggende gevoelens, gedachten... die voor mensen die kansarmoede niet begrijpen zo onbegrijpelijk zijn.

Waarom staat er in sociale woonwijken zo vaak een „dikke bak” voor de deur. „Amai, je moest eens weten met wat voor een gsm die rond lopen. Geld voor de schoolreis, dat hebben ze niet, maar een flat screen tv, laptop... dat hebben ze wel allemaal”.

Caro leerde ons inzien dat, wanneer je in een situatie van kansarmoede opgroeit, je als kind vaak geconfronteerd wordt met „het niet hebben wat anderen wel hebben; niet kunnen doen wat anderen wel kunnen doen; niet kunnen meepraten, want wat heb jij te vertellen dat interessant is voor anderen?” Dit tast je zelfbeeld aan. Je wilt er ook bijhoren, net zoals ieder van ons. Maar hoe? Ja, dan koop je een gsm met alles erop en eraan, of een toffe bak (auto), zodat mensen naar je komen. Dan heb je ook iets om mee te tellen, erbij te horen. Dan heb je iets dat de moeite is om over te praten. Niet die nieuwe eetkamer is belangrijk, of dat lekkere

eten want daar kan je niet mee „naar buiten komen”. Maar die gsm maakt dat je ook iemand bent, die de moeite waard is. Daarmee krijg je ook eens die aandacht, waarnaar je zo snakt.

Zowel leerlingen als leerkrachten worden stil bij het levensverhaal van een ervaringsdeskundige, omdat dit verhaal zo doorleefd is en de persoon zo dichtbij je is. Ze krijgen de kans om hun vragen te stellen.

De communicatie over en weer tussen de ervaringsdeskundige en de leken is een belangrijke meerwaarde. En uiteindelijk is er iemand die de leerling in kansarmoede herkent en begrijpt.

MIEKE MOERMANS

Een leerling

„Caro is bij ons op bezoek geweest. We wisten wel dat er iemand ging komen maar niet waarover deze persoon iets zou vertellen. Toen ze binnenkwam zagen we wel dat ze er wat *stoer* uit zag, maar voor de rest leek ze een gewone persoon.

Caro heeft dan haar hele levensverhaal verteld. Ik vond het extreem interessant. De klas is nog nooit zo stil en aandachtig geweest als die 2 uur. Caro vertelde heel boeiend, het was nooit saai. De tijd vloog voorbij. Ze vertelde over haar gezinssituatie: als kind niet gewenst, zelfs ruzie op de stoep over wie haar mee wou nemen. Telkens opnieuw verhuizen, van school veranderen, geen tijd/kans voor vriendjes, zich niet begrepen voelen op school, verhaal van mishandeling en misbruik. Assepoester in huis zijn. Spijbelgedrag. Het ontwikkelen van een psychische stoornis als overlevingsmechanisme', het belang van de enkele personen op de juiste plaats op het juiste moment. Caro stond open voor al onze vragen. Ze begreep dat we met heel wat vragen zaten en over sommige dingen een verkeerd beeld hadden. Nu kan ik er mij tenminste een beeld bij vormen.

Ik ben diep geraakt, het heeft echt een indruk op mij gemaakt. Caro trok je echt mee in haar verhaal. Ik heb vooral geleerd hoe kansarmoede en dissociatie in elkaar zitten en hoe mensen ermee kunnen omgaan. Blij dat we dit mochten meemaken. Bedankt!,,

ERVARINGSDESKUNDIGEN IN DE ARMOEDE.

ERVAREN ZIJ OPWAARTSE SOCIALE MOBILITEIT?

5 JAAR ERVARINGSDESKUNDIGEN

Inleiding

De samenleving bestaat uit individuen en groepen en is op een bepaalde manier georganiseerd. De organisatievorm is het resultaat van een machtsstrijd tussen die groepen rond posities en is voortdurend in beweging. De huidige samenleving is complex geworden, grote duidelijk onderscheiden klassen er zoals die van (rijke) werkgevers en (arme) arbeiders zijn er niet meer, maar vele groepen die allemaal verschillende belangen hebben en ergens in het maatschappelijke veld hun positie aan het zoeken, bestendigen zijn.

Niet iedereen en niet iedere groep kan zijn stem even luid laten horen, laat staan laten gelden om invloed uit te oefenen op de organisatie van de samenleving. Binnen deze ordening zien we het fenomeen van sociale ongelijkheid opduiken. Volgens Jan Vranken is armoede een heel specifieke vorm daarvan. Hij definieert armoede als een „netwerk van sociale uitsluiting dat zich uitstrekt over meerdere gebieden van het individuele en collectieve bestaan.

Het scheidt de armen van de algemeen aanvaarde leefpatronen van de samenleving. Deze kloof kunnen ze niet op eigen kracht overbruggen”. De positie van het individu dat in armoede leeft en van de groepen die met armoede en uitsluiting geconfronteerd worden, krijgt een lage maatschappelijke waardering.

Sociale mobiliteit onderzoeken is een bepaalde invalshoek aannemen om naar sociale ongelijkheid te kijken. Of met andere woorden: hoe je naar de samenleving kijkt, bepaalt mee hoe je naar sociale mobiliteit kijkt.

Een eenvoudige omschrijving van sociale mobiliteit luidt: een beweging maken van de ene positie naar een andere. In het bijzonder wil ik het hier hebben over opwaartse sociale mobiliteit van personen

die afgestudeerd en werkzaam zijn als Ervaringsdeskundige in de armoede en sociale uitsluiting. Ervaren zij een opwaartse positieverschuiving binnen hun eigen levensloop? Op welke manier en op welke vlakken ervaren zij die? Hieronder worden voorlopige conclusies uit interviews met 10 opgeleide ervaringsdeskundigen voorgesteld. Wat volgt kan geen algemene betekenis hebben voor alle opgeleide tewerkgestelde ervaringsdeskundigen maar enkel voor die 10 deelnemers aan het onderzoek.

Enkele bevindingen

1. Wat verstaat men zelf onder opwaartse sociale mobiliteit?

In de meeste onderzoeken omtrent sociale mobiliteit worden de objectieve criteria: inkomen, opleiding en tewerkstelling gebruikt om te meten. Als je in je levensloop op een bepaald moment een hoger inkomen bekomt, of een opleiding afwerkt en/ of een tewerkstelling vindt



met hogere maatschappelijke waardering, spreekt men van opwaartse sociale mobiliteit.

Wat ik interessant vond, was als eerste stap na te gaan hoe de deelnemers zelf „opwaartse sociale mobiliteit” invullen. Het concept werd naar analogie van een eerder onderzoek van Rebecca Thijs bevraagd als „Hoe vul jij vooruitgaan in het leven in?”.

Voor de participanten is er een objectieve en een subjectieve dimensie. De objectieve dimensie komt overeen met traditionele onderzoeken naar mobiliteit: inkomen, werk en opleiding. De subjectieve elementen kunnen aan de hand van 2 categorieën gestructureerd worden: enerzijds emancipatie/autonomie en anderzijds erkenning/participatie. De eerste categorie bevindt zich in de persoonlijke sfeer. Ze bundelt alle beschrijvingen die handelen over het loskomen van de rol van onderdrukte. In een proces van emancipatie wordt men zich bewust van de eigen persoon en de eigen rechten; in een proces van autonomie worden de keuzes meer zelf gemaakt en stelt de persoon zich onafhankelijker op van zijn omgeving. De tweede categorie handelt over de sociale structuur waarin de persoon zich bevindt. Het bundelt het nastreven van erkenning en het kunnen deelnemen op allerlei vlakken aan de samenleving. Een opvallend element dat door alle categorieën heen naar bovenkomt, is de bekommernis voor een sociaal gunstiger positie voor de eigen kinderen. Ik vermoed dat de categorieën zo ingevuld kunnen worden omdat de ervaring met mobiliteit er ondertussen is. Het zou interessant zijn om de antwoorden te vergelijken met personen die er aan denken de opleiding te volgen.

2. Hoe ervaart men opwaartse sociale mobiliteit?

Het antwoord hierop was niet eenduidig. Het is zo dat de groep die geïnterviewd werd, een vast inkomen heeft. Maar slechts 5 op de 10 ondervraagden gaven aan dat het hebben van een loon via de tewerkstelling een wezenlijke verbetering is. De anderen vinden dat ze een vergelijkbaar inkomen hebben met vroeger; ze missen de sociale voordelen die er vroeger

waren en vinden dat ze in feite financieel geen vooruitgang geboekt hebben. Het zijn vooral de tweeverdieners en de personen zonder personen ten laste die verbetering ervaren. De alleenstaande ouder blijft het moeilijk hebben

Een certificaat zorgt dat tewerkgestelden bij de overheid in een D niveau starten, de financiële opleg tot C niveau wordt niet als een volwaardig C-statuuut ervaren. In de private sector kan een functie verloning wel zorgen voor een hoger inkomen. Een verschillende verloning is niet bevorderlijk voor de solidariteit onder de opgeleide Ervaringsdeskundigen.

Het feit dat ervaringsdeskundigen afstuderen met een certificaat en niet met een diploma wordt als grootste oorzaak van het lage loon aangegeven. Dit gegeven is nog voer voor een maatschappelijke discussie. De Link en de respondenten zijn het erover eens dat het certificaat onvoldoende waardering uitdrukt voor de inspanning die geleverd werd en voor de taken die ze vaak vervullen.

Het behalen van een „echt” diploma blijft voor enkelen een heuse ambitie. Nog langer studeren is echter niet evident als men weet dat de meeste studenten een gezin en huishouden hebben. Iemand zegt: „4 jaar opleiding Ervaringsdeskundige, 4 jaar graduaat, ik zou dan 8 jaar gestudeerd hebben, bijna even lang als een dokter, en dan heb ik nog niets in handen”.

De participanten aan het onderzoek werken allemaal. De inbedding van de methodiek zorgt er echter voor dat opgeleide ervaringsdeskundigen op één functie blijven zitten. Er is geen groeipad met een overeenkomstig inkomen voorzien in de publieke sector en vaak ook niet in de private sector. Nochtans is er heel wat ambitie. Probleem is dat ze zonder diploma geen promotie kunnen maken en als ze dat toch doen dat ze op andere taken ingezet worden dan die waarvoor ze eigenlijk gekozen hebben en opgeleid zijn.

Met andere woorden: er is een objectieve vooruitgang wat betreft opleiding, tewerkstelling en voor 1 op 2 wat betreft inkomen waar te nemen maar in de realiteit wordt die ‘vooruitgang’ niet

zomaar positief gewaardeerd. De component „autonomie” scoort wel hoog en de beweging op dat vlak wordt als sociale mobiliteit ervaren.

3. Mobiliteit door sociaal en cultureel kapitaal

Onderzoekers benoemen naast financieel, ook „sociaal” en „cultureel” kapitaal als factoren die mobiliteit beïnvloeden. Hier wordt het verhaal nog genuanceerder/ nog meer gelaagd. Bourdieu, een Franse socioloog, meent dat sociaal kapitaal en cultureel kapitaal sociale ongelijkheid produceren en bovendien reproduceren. Hij geeft het voorbeeld: personen die mensen met invloed kennen, krijgen gemakkelijker toegang tot invloedrijke posities door het direct of indirect aanwenden van die sociale banden. Hij zegt dat dagelijkse levensstijl, taal, houding, ... mee de plaats in de sociale ruimte bepalen en dat die zaken doorgegeven worden van ouder op kind. Nieuwkomers vallen op en blijven aan de kant.

Sociaal kapitaal

Sociaal kapitaal valt te begrijpen als het sociaal netwerk (familie, kennissen, vrienden, bekenden) en de hulpbronnen die daaraan vast hangen. Voor Bourdieu gaat het begrip nog ruimer: het gaat over de aard en de functie van die netwerken en hoe ze al dan niet ongelijkheid produceren.

De interviews leren ons dat de deelnemers bijna allemaal een gedeeltelijke of een gehele netwerkbreuk hebben ervaren, is het niet door of tijdens de opleiding, dan was het al van daarvoor. Drie personen zeggen bij de start van de opleiding niet over een netwerk te beschikken en kunnen dus ook niet van een verlies door de opleiding spreken. Sommigen kregen te kampen met familie of vrienden die hen omwille van het volgen van die studie lieten vallen en hen zelfs als een „verrader” bestempelden. Anderen hebben zelf knopen doorgemaakt om nieuwe perspectieven te kunnen zien en aan te grijpen. Er zijn ook deelnemers die blijvende contacten onderhouden hebben met mensen die ze al voor de opleiding kenden.

De ondersteuning die zo hard nodig is om stappen te zetten, wordt met andere woorden

heel vaak niet door de eigen kring opgepakt maar wordt structureel in de opleiding georganiseerd. Dit werd als zeer positief ervaren.

Het netwerk dat in de plaats gekomen is, wordt niet eenduidig als een vervanging van het oude ervaren. De collega's en nieuwe kennissen / vrienden komen uit een meer gedifferentieerd milieu maar er wordt toch nog een onderscheid gemaakt in de contacten. De „eigen” groep –dit zijn dan vaak mensen die nog in armoede leven of een armoede-ervaring kennen– wordt ervaren als groep waar men zichzelf mag zijn, zich veilig voelt, geen masker hoeft te dragen. Dat is niet steeds zo bij de „nieuwe” groep. Sommigen doen wel beroep op de „nieuwe” groep om informatie te verkrijgen, maar niet iedereen kan en wil er emotionele ondersteuning zoeken. Het gevoel „er nog niet echt bij te horen” wordt daar sterk ervaren. De redenen die worden aangegeven zijn het verschil in taalgebruik, in levensstijl, er zijn andere normen en waarden, het financiële luik. Ook het ervaren van een dubbele moraal en het zien van hypocrisie zorgt voor weerstand om met volle vertrouwen naar het „potentiële” netwerk te kijken. Drie personen zeggen uitdrukkelijk niet te willen behoren tot „de middenklasse” want: „zij hebben ons zolang uitgesloten. Is het nu omdat we een opleiding gevolgd hebben dat we plots wel meetellen, wel iemand zijn? Als het zo zit, willen we niet meedoen.”

Cultureel kapitaal

Cultureel kapitaal krijgt al naargelang de auteur verschillende invullingen: ook hier wordt de mosterd bij Bourdieu gehaald: volgens hem bepaalt cultureel kapitaal, dat is onder andere het diploma, de taal, leefstijl, hoe je door het leven gaat, het kennen en herkennen van codes mee de plaats in de samenleving. Voor hem is cultureel kapitaal net als het sociaal kapitaal omzetbaar in economisch kapitaal en omgekeerd en zorgen de drie componenten voor een voortzetting en reproductie van sociale ongelijkheid.

Veranderingen op vlak van cultureel kapitaal situeren zich zowel op vlak van taaluitingen, als op vlak van houding, kennis, interessesferen, vaardigheden, het kunnen omgaan met personen uit andere groepen, het zien en

begrijpen van codes. Er wordt nu al eens op reis gegaan, musea worden bezocht, vrije tijd wordt anders ingevuld, de omgang met collega's gebeurt bij sommigen in een gemoedelijke sfeer. Die veranderingen krijgen een positieve waardering, maar het proces is nog niet af en wordt door sommigen nog broos genoemd. Bij anderen blijft een gevoel bestaan van niet opgenomen te worden: „ze zijn wel vriendelijk hoor,... maar je hoort er toch nooit bij!”

Deelnemers zeggen dat zij nu wel meer woorden en ook moeilijke woorden, kennen maar passen er voor om die te gebruiken bij mensen die in armoede leven. Ze wijzen er ook op dat het noodzakelijk is om als ervaringsdeskundige het taalgebruik van „vroeger” niet kwijt te raken. Een veranderd taalgebruik wordt door sommigen al als barrière tussen hen en de armen ervaren.

Het zelfde geldt eigenlijk voor de manier waarop door het leven gegaan wordt, letterlijk en figuurlijk. Enerzijds houden de armen waarmee ze werken hen vast in een bepaalde manier van doen maar ook anderzijds remmen zij zich zelf vaak af om een bepaalde manier van zichzelf te uiten, om te veranderen. Enerzijds omdat ze zich onwennig voelen, anderzijds omdat ze die houdingen en leefstijl van wat ze zelf „de middenklasse” noemen niet willen overnemen. Is dit ‘een glazen plafond’? Het zijn niet alleen „de armen” die hen in dat korset houden maar ook de job op zich.

Ervaringsdeskundigen inzetten in armoedebestrijding, heeft zo zijn perverse kantjes... Er bestaat een structurele belemmering in het statuut van ervaringsdeskundige: professioneel moet de ervaringsdeskundige zich blijven bewegen in de groep van armen en tegelijk moeten ze gelijkwaardige contacten kunnen uitbouwen met collega's. Die dubbelrol leidt tot verwarring. Hun statuut parkeert hen tussen 2 werelden. Sociale mobiliteit is een proces maar in dat proces zijn er weinig doorgroei-mogelijkheden.; het lijkt gehypothekeerd.

Bourdieu definieert horizontale mobiliteit als een beweging tussen verschillende velden (literatuur, kunst, vrije tijd, economie, sociaal

werk,...). De ervaringsdeskundige heeft meer sociaal, cultureel en symbolisch kapitaal en is in staat deze in te zetten in een groter aantal velden. Dit wordt door ervaringsdeskundigen als positief benoemd maar heeft het neveneffect dat hij in die velden als representant van de armen beschouwd wordt. Er schuilt een reëel gevaar in de projectie van een ervaringsdeskundige als representant, namelijk dat de mythe van de gelijke kansen bevestigd wordt. Op die manier wordt ervaringsdeskundigheid instrumenteel ingezet en blijven fundamentele uitsluitingprocessen bedekt.

Besluit

Kunnen we spreken van opwaartse sociale mobiliteit bij ervaringsdeskundigen?

Ja, maar in dit kleinschalige onderzoek komen toch ook een aantal beperkingen aan het licht. De financiële vooruitgang wordt laag ingeschat en men verklaart dit door het feit dat het certificaat waarnaar de opleiding leidt weinig waardering uitdrukt. Het gebrek aan een volwaardig diploma betekent anderzijds ook dat ervaringsdeskundigen niet naar andere functies kunnen doorstromen. Tenslotte komen ervaringsdeskundigen tussen twee werelden terecht. Ze hebben het gevoel niet tot de nieuwe netwerken te behoren en vaak willen ze dat zelf niet. Maar ook voor hun oude netwerken in de armoede is hun mobiliteit niet vanzelfsprekend. Zo voelen ervaringsdeskundigen zich zowel door de armen als door hun job in een houdgreep gehouden.

ANNIEK VANDECASTEELE

FOTO'S: MICHEL DEMOL - BRON: SAMENLEVINGSOPBOUW BRUSSEL

DE OPGELEIDE ERVARINGSDESKUNDIGE

BINNEN SAMENLEVINGSOPBOUW BRUSSEL.

5 JAAR ERVARINGSDESKUNDIGEN

Tijdens het vorige meerjarenplan van Samenlevingsopbouw Brussel (2003-2008) is er maximaal aandacht gegaan naar de specifieke betekenis en functie van het model van „tandemwerking” opgeleide ervaringsdeskundige armoede en sociale uitsluiting en coach. Deze coach begeleidt de opgeleide ervaringsdeskundige zodat deze maximale kansen krijgt om haar functie zo optimaal mogelijk uit te oefenen.

Er is al doende een gans (denk)proces afgelegd : het proces dat de coach/tandempartner opvolgt is niet alleen het (professioneel) proces dat zich binnen de organisatie voordoet, maar ook – en misschien wel het belangrijkste – dat van de opgeleide ervaringsdeskundige zelf, namelijk het persoonlijk groeiproces op gevoelsmatig en emotioneel vlak. De coach is in dit geval de vaste tandempartner van de opgeleide ervaringsdeskundige. Dit model is specifiek in die zin dat de opgeleide ervaringsdeskundige en de coach niet in dezelfde setting tewerkgesteld zijn. Dit heeft als voordeel dat ze allebei een stuk onafhankelijkheid blijven behouden. De coach kan op een vrij neutrale manier naar de werksetting kijken want is minder betrokken partij in de organisatie waar de opgeleide ervaringsdeskundige tewerkgesteld is. Belangrijk is wel dat de coach inhoudelijk zicht krijgt op de organisatie waar de opgeleide ervaringsdeskundige werkt via teamvergaderingen en belangrijke overlegmomenten. Dankzij de nodige ondersteuning leert de opgeleide ervaringsdeskundige meer verantwoordelijkheid op te nemen, wat bevorderlijk is voor zijn/haar zelfvertrouwen en zelfbeeld. De coach-tandempartner doet in dit geval ook zelf nog veldwerk en heeft directe voeling met de doelgroep, wat een pluspunt is.

Opgeleide ervaringsdeskundigen in armoede en sociale uitsluiting zijn bruggenleggers bij uitstek tussen basis, middenveld en beleid. Zij zijn een instrument in de strijd tegen armoede. Dit instrument – de eigen invulling van het tandem-model – wil Samenlevingsopbouw Brussel de komende jaren gaan promoten.



FOTO'S: MICHEL DEMOL – BRON: SAMENLEVINGSOPBOUW BRUSSEL

De tandem opgeleide ervaringsdeskundige + coach/stafmedewerker armoede en sociale uitsluiting heeft in het nieuwe meerjarenplan 2009 – 2015 onder de categoriale benadering in het kader van armoedebestrijding (grondrechten) een volwaardige plaats gekregen in de programmatie.

Samenlevingsopbouw Brussel heeft tot enkele jaren terug haar meerjarenplanningen sterk geconcentreerd vanuit het thema wijkontwikkeling. Speciale aandacht ging daarbij uit naar leefbaarheidproblemen, weliswaar in wijken, bewoond door mensen in een achterstellingsituatie. De focus was dus minder gericht op armoedebestrijding op zich, op de maatschappelijk kwetsbare groepen op zich. Er werd gekozen voor territoriaal opbouwwerk en niet voor categoriaal opbouwwerk.

In 2001 heeft Samenlevingsopbouw Brussel een opgeleide ervaringsdeskundige in de armoede (gecoacht door ¼-tijds stafmedewerker) aangeworven (decretaal bepaald) waardoor de vraag naar de specifieke gevoeligheid binnen Samenlevingsopbouw Brussel voor armoedebestrijding op zich naar boven kwam. Het was niet gemakkelijk om vanuit het perspectief van wijkontwikkeling hier een éénduidig antwoord op te bieden. Gaandeweg en dankzij de verschillende praktijkvormen waarmee we samen met de tandem opgeleide ervaringsdeskundige / coach hebben geëxperimenteerd is armoedebestrijding op zich opnieuw meer in het vizier gekomen met als uiteindelijk gevolg dat naast het territoriaal opbouwwerk in het nieuwe meerjarenplan ook ruimte is gemaakt voor het categoriaal opbouwwerk.

In het afgelopen meerjarenplan 2003 – 2008 werd de ervaringsdeskundige gedetacheerd naar De Schakel (in de Brabantwijk, erkend als Vereniging waar Armen het Woord Nemen) waar er eerst rond wonen en later vooral rond het thema Geestelijke Gezondheid werd gewerkt.

Met de ervaringsdeskundige zelf werd ook een groeipad¹ uitgestippeld waardoor na verloop van tijd de specifieke expertise ook kon ingezet worden op tweedelijksniveau – als barometer voor de leefwereld van de doelgroep en brugfiguur naar de brede samenleving toe. Deze inzet kon omkaderd worden binnen het Brussels Platform Armoede – in 2005 opgericht als samenwerkingsverband tussen de Brusselse Verenigingen waar Armen het Woord Nemen. De uitdaging voor het nieuwe meerjarenplan zal er in bestaan de brugfunctie van de ervaringsdeskundige optimaal te laten renderen zowel intern, dankzij de samenwerking van de opgeleide ervaringsdeskundige en het opbouwwerkteam wonen (e.a. opbouwwerkers in de sfeer van fysieke en sociale leefbaarheid, bijvoorbeeld rond gezondheid in de Brabantwijk) als extern in de brede samenleving (via vorming en sensibilisering i.s.m. het Brussels Platform Armoede).

Daarom heeft Samenlevingsopbouw Brussel (i.s.m. het Brussels Platform Armoede) zich voorgenomen om in het nieuwe meerjarenplan dit tandemmodel tijd en ruimte te geven (nemen) en het op een kwaliteitsvolle manier verder te ontwikkelen en te promoten als model op verschillende niveaus en settings. De nodige ondersteuning zal geboden worden met het oog op maximale doorgroeikansen en een duurzame tewerkstelling. Een efficiënt activeringsbeleid is een belangrijk element in de armoedebestrijding.

CARO BRIDTS & MARTINE WEEMAELS

¹ C. BRIDTS EN M. WEEMAELS, ERVARINGSDESKUNDIGE IN ARMOEDE EN SOCIALE UITSLUITING. SITUERING EN PRAKTIJK IN DE BRABANTWIJK. IN : OPBOUWWERK BRUSSEL, NR. 86 (2006), JG. 22, PP. 13-20

EEN COMMUNITY LAND TRUST IN BRUSSEL?

Gemeenschapsgrond als basis voor betaalbare woningen en een democratische stad.

Community Land Trusts zijn organisaties die betaalbare woningen voor mensen met een laag inkomen produceren, op grond die eigendom is van de gemeenschap, en via een systeem waarbij er een scheiding wordt gemaakt tussen de landeigendom en de eigendom van de woning. Het model is eind jaren zeventig ontstaan in de Verenigde Staten. Het staat daar, nu tienduizende gezinnen als gevolg van de crisis hun huis zijn kwijt geraakt, volop in de belangstelling. Ook voor ons land lijken de Community Land Trusts veelbelovend. Ze zouden niet alleen een vernieuwende manier kunnen zijn om betaalbare woningen te creëren. Ze zouden ook de sociale woningbouw haar utopische en maatschappijvernieuwende elan van de beginnende jaren terug kunnen geven, en kunnen bijdragen tot het oplossen van een aantal belangrijke problemen waar onze steden vandaag mee te maken krijgen.

Principes en oorsprong van Community Land Trusts in de Verenigde Staten

Landeigendom die voor eeuwig collectief blijft

Community Land Trusts hebben hun wortels in een lange traditie van utopische theorieën en woonprojecten. Vele denkers zijn de voorbije eeuwen tot de conclusie gekomen dat private landeigendom, en vooral het speculeren met land, bronnen van onrecht en uitsluiting zijn. Zij gingen op zoek naar modellen voor collectieve landeigendom en coöperatief beheer van woningen.

Ook in Brussel zijn er een aantal relictten van deze bewegingen overgebleven. In Laken (p.6), langs het kanaal, staat nog steeds het gebouw waarin vroeger de Familistère van Godin gevestigd was. Godin (1817-1888) wilde, geïnspireerd door het utopisch socialisme, iets doen aan de levensomstandigheden van de Franse arbeiders. Hij richtte in het Noord-Franse Guise een kachelfabriek op en daarnaast liet hij een „arbeiderspaleis” bouwen, waarin de arbeiders-coöperanten woonden en leefden. De bewoners huurden van de coöperatie waarin ze zelf participeerden. Na Guise stichtte Godin nog een tweede fabriek, in Brussel, en ook hieraan was een, weliswaar bescheidener, wooncomplex verbonden.

In Engeland stichtte Ebenezer Howard (1850-1928) de tuinstedenbeweging. Rond de grote steden wilde hij een gordel van ideale tuinsteden uitbouwen. Een aantal ervan werden begin van de twintigste eeuw echt gerealiseerd. De bekendste is Letchworth, een stadje van 33.000 inwoners in Oost Engeland dat nog altijd min of meer beheerd wordt zoals Howard het bij de stichting in 1903 wilde.

„HOE KAN IEMAND DE LUCHT OF HET LAND KOPEN? DAT IDEE IS VREEMD VOOR ONS. ALS WIJ DE FRISHEID VAN DE LUCHT EN DE SPRANKELING VAN HET WATER NIET BEZITTEN, HOE KAN IEMAND ZE DAN VAN ONS KOPEN?”
CHIEF SEATTLE

„DIT, NU, IS DE REMEDIE TEGEN DE ONRECHTVAARDIGE EN ONEERLIJKE VERDELING VAN WELVAART IN ONZE MODERNE BESCHAVING, EN VAN AL HET KWAAD DAT ER UIT VOORTVLOEIT: WE MOETEN DE GROND GEMEENSCHAPPELIJK BEZIT MAKEN”
HENRY GEORGE

„ALS JE IETS MAAKT MET EIGEN HANDEN, DAN HEB JE, BIJ WIJZE VAN SPREKEN, JE ARBEID BEVROREN IN DAT DING. MAAR GEEN ENKELE MENS MAAKTE DE AARDE OF HAAR NATUURLIJKE RIJKDOMMEN. EN GEEN MENS OF REGERING HEEFT EEN MOREEL RECHT OP HET BEZIT VAN DE AARDE. ALS ZE MOET GEBRUIKT WORDEN, EN WE MOETEN ZE GEBRUIKEN, OM TE OVERLEVEN, DAN MOET ZE BEHANDELD WORDEN ALS EEN TRUST, NIET ALS EEN BEZIT”.
RALPH BORSODI



Het Godin-Complex in Laken.

Foto: Michel Demol

De tuinsteden waren gebaseerd op een aantal vooruitstrevende stedenbouwkundige principes, maar ook de manier waarop de landeigendom georganiseerd was week erg af van de norm. Het land was gemeenschappelijk bezit van de bewoners. Daarmee vormt Letchworth een voorafspiegeling van de Community Land Trusts die 70 jaar later in de Verenigde Staten zullen ontstaan.

De tuinstedenbeweging kreeg ook in Brussel een echo, in de vorm van een zest al coöperatieve tuinwijken die na de eerste wereldoorlog werden opgericht in de toen nog landelijke buitenwijken van de stad.



Moortebeek, Anderlecht – coöperatieve huurdersmaatschappij "Les Foyers collectifs".

Bron: Wikipedia

In de Verenigde Staten wees econoom en politicus Henry George (1839-1897) op de grote rol van landeigendom en speculatie in het ontstaan van sociale onrechtvaardigheid en ongelijkheid, en uit zijn ideeën ontstonden aan het eind van de 19de eeuw de „single tax communities”. George reisde ook naar Europa om zijn ideeën te propageren, en in Brussel werd zelfs een „Ligue pour la Reforme Fonciere” opgericht, die zijn geschriften in het Frans uitgaf.

Later zou Ralph Borsodi (1886-1977) in zijn voetsporen treden en de „School of Living” oprichten, een alternatieve gemeenschap waar het land geleased werd door de bewoners. Zijn ideeën zouden later mee aan de basis liggen van de eerste community land trusts.

De eerste stappen

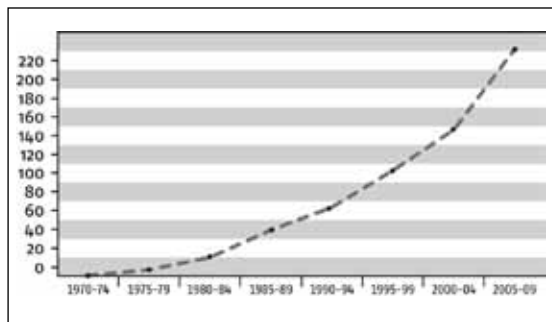
Het eigenlijke CLT-model ontstond uit een ontmoeting tussen Robert Swann en Slater King. De eerste was vredesactivist en de tweede, een neef van Martin Luther King, was een voorman in de burgerrechtenbeweging. Van bij hun ontmoeting in 1964 gingen ze samen op zoek naar manieren om de pas verworven burgerrechten van de zwarten in praktijk om te zetten. In het zuiden van de Verenigde Staten leefde het grootste deel van de zwarte bevolking immers nog als landarbeider in dienst van blanke grondbezitters. Van gelijkheid was geen sprake. De twee mannen waren er van overtuigd dat landeigendom de sleutel tot echte gelijkheid was.

Zij deden inspiratie op bij de Bhoodan-marsen van Vinoba Bhave, de spirituele opvolger van Ghandi. Samen met grote groepen armen trok die in de jaren 50 en 60 te voet door India om rijke Indiërs er van te overtuigen hen gronden af te staan. Een voorbeeld voor de manier waarop land geleased kan worden vonden Slater en King bij het Joods Nationaal Fonds in Israël.

In 1969 werd op basis van hun ideeën de eerste CLT opgericht, New Communities Inc., in Albany, Georgia. In de daaropvolgende jaren kreeg het model langzaam verder vorm.

Er werden juridische formules uitgewerkt voor de scheiding tussen landeigendom en eigendom van de gebouwen, en regels die de „eeuwige

betaalbaarheid" van de woningen konden garanderen. En er werd gezocht naar manieren om het democratische beheer te garanderen. De nadruk kwam steeds meer op betaalbare woningen voor armen te liggen. Ook typisch stedelijke thema's, zoals de revitalisatie van verkommerde stadskernen, kwamen meer op de voorgrond. Lange tijd waren de Community Land Trusts een marginaal verschijnsel. Maar de paar actieve trusts bleven samen werken aan het perfectioneren van het model, en aan de verspreiding er van. Vanaf de jaren tachtig begint dan het aantal trusts spectaculair te stijgen. De recente subprimes-crisis lijkt deze evolutie zelfs nog een extra boost te geven. Het model is nu erkend in de Verenigde Staten, en in 1992 werd de definitie van Community Land Trusts vastgelegd in een federale wet.



Evolutie van aantal CLT's in de Verenigde Staten

Ondertussen slaat het idee ook aan in andere landen. In Groot Brittannië zijn er de laatste jaren verschillende, vooral landelijke, CLT's ontstaan. Vorig jaar is de opbouwwerkorganisatie „London Citizens” gestart met een campagne om de eerste stedelijke Britse CLT op te richten, in het Saint Clements Hospital, een grote leegstaande ziekenhuissite in East-End. Ook in Canada en in Kenia wordt er met het model gewerkt.

Hoe werkt het?

Een community land trust is een organisatie zonder winstgevend doel, gecontroleerd door de gemeenschap, die eigendommen bezit, ontwikkelt en beheert ten gunste van de lokale gemeenschap. Het doel is om grond en eigendommen te verwerven en deze te behouden in een trust (collectieve eigendom) ten gunste van een gemeenschap, voor altijd.

De uiteindelijke bedoeling is het produceren en beheren van betaalbare woningen voor de lagere inkomensklassen. Ook andere functies (economische activiteiten, diensten) kunnen een plaats krijgen op de gronden van de Community Land Trust, voor zover ze de gemeenschap te goede komen. De identiteit van het model is opgebouwd rond enkele basiselementen:

- * de trust is en blijft eigenaar van de grond
- * de scheiding van landeigendom en eigendom van het gebouw,
- * de eeuwigdurende betaalbaarheid
- * het democratisch beheer
- * territoriale gebondenheid
- * „stewardship”

Verderop gaan we in op deze basiselementen, die bij de meeste CLT's aanwezig zijn. Geen twee CLT's zijn echter identiek. Naargelang ze werken in ruraal of stedelijk gebied, of ze een klein of een groot territorium bestrijken, of het om een overheidsinitiatief of een prive-initiatief gaat, worden andere keuzes gemaakt. Elke CLT gaat op zoek naar de beste manier om een antwoord te bieden op de lokale problemen en gebruik te maken van de lokale opportuniteiten.

De gemeenschap bestuurt de trust.

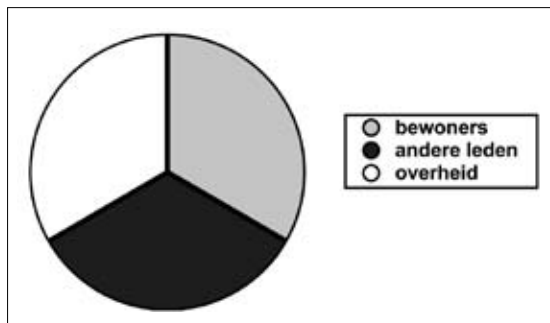
Een CLT is een ledenorganisatie. Alle „leasers”, dat wil zeggen alle bewoners of andere gebruikers van CLT-grond, worden automatisch lid. Daarnaast kunnen ook andere inwoners of gebruikers van de buurt of gemeente waarin de trust actief is lid worden. De trust gaat actief op zoek naar leden. Meestal betalen die een kleine lidmaatschapsbijdrage, maar daar is het hem niet in de eerste plaats om te doen.

Men wil de hele gemeenschap zoveel mogelijk betrekken bij de trust. Een groot aantal leden betekent grote steun uit de gemeenschap, maar zal er ook toe bijdragen dat de trust een beleid voert ten bate van de hele gemeenschap, en niet alleen van haar eigen bewoners.

De leden kiezen het bestuur, dat samen met de staf het beleid bepaalt. Dat bestuur is voor een derde samengesteld uit bewoners/gebruikers, voor een derde uit andere leden, en voor een derde uit vertegenwoordigers van de overheden.

Gebonden aan een territorium

Omdat men groot belang hecht aan de gemeenschap werkt elke CLT binnen afgebakende territoriale grenzen. Dat kan een buurt zijn, een stad of dorp, of een grotere regio. Hoe kleiner de zone, hoe groter waarschijnlijk het gemeenschapsgevoel, en hoe groter de zone, hoe meer ontwikkelingskansen voor nieuwe woningen er zijn.



Land in eigendom van de trust, huizen in eigendom van de bewoners

De eerste opdracht van een CLT is grond verwerven. Dat kan gebeuren via giften, of via aankopen die mogelijk gemaakt worden door subsidies. Door grond te verwerven haalt ze die grond uit het speculatieve systeem, en maakt hem beschikbaar voor de gemeenschap. De trust blijft voor altijd eigenaar van de grond, maar staat het gebruiksrecht ervan af, via een systeem van erfpacht.

De trust kan eigenaar worden van een grond met een huis er op, of kan een leeg terrein verwerven en daar zelf op bouwen. Ze zal daarna een deel van haar eigendom, namelijk het gebouw, verkopen, maar eigenaar blijven van de grond.

Blijvende betaalbaarheid

Om hun woningen betaalbaar te maken voor mensen met een laag inkomen geven de CLT's bij de verkoop een premie aan de kopers. De kopers krijgen zo goed als dezelfde rechten als elke andere huiseigenaar. Het enige verschil: ze moeten zelf in hun huis blijven wonen, en wanneer ze het zouden verkopen moeten ze de premie die ze bij aankoop gekregen hebben teruggeven

aan de CLT. Ook het grootste deel van de eventuele winst uit de verkoop gaat naar de CLT.

De CLT heeft een voorkeepsrecht op de woning. Wanneer een bewoner zijn huis verkoopt, zal de CLT ze terugkopen, aan de marktprijs. Daarna wordt ze opnieuw verkocht, en de nieuwe koper ontvangt de oorspronkelijke premie, plus een deel van de winst uit de verkoop (zo'n 75%). Zo blijft het huis ook na verkoop betaalbaar.

De woningen blijven dus betaalbaar omdat de winst die ze gegenereerd hebben terugvloeit naar de gemeenschap!

Blijvende verantwoordelijkheid voor land en mensen

De CLT blijft een oogje in het zeil houden, en blijft de eigenaars indien nodig en gewenst bijstaan, ook na de verkoop van een woning. Zij kijken er op toe dat de voorwaarden van de verkoop (niet verhuren of onderverhuren) nageleefd worden. Zij zijn ook steeds beschikbaar voor de eigenaars indien er problemen zijn. Wanneer de afbetaling niet meer kan betaald worden of er onderhoudswerken aan de woning nodig zijn kunnen zij de eigenaars met raad en daad bijstaan.

Voordelen van het systeem

Het systeem combineert de voordelen van een huisvestingspolitiek gebaseerd op sociale huurwoningen met de voordelen van een politiek die eigendomsverwerving stimuleert. Het biedt bovendien een perfect evenwicht tussen voordelen voor de gemeenschap en voordelen voor het individu.

Ideologische discussies over huisvestingspolitiek verzanden dikwijls in een steriel debat over het stimuleren van eigendomsverwerving versus het bouwen van sociale woningen. Het eerste is eerder een liberale visie, het tweede een linkse visie. Een van de belangrijkste argumenten van de voorstanders van de bouw van sociale woningen is dat op die manier de publieke middelen in publieke handen blijven. Tegenstanders zeggen dan weer dat sociale woningen mensen afhankelijk maken en stigmatiseren. Door

eigendomsverwerving te stimuleren zouden mensen meer verantwoordelijkheid voor hun woning en hun buurt gaan opnemen, en kunnen zij ook een eigen kapitaal opbouwen.

De Community Land Trust komt tegemoet aan deze twee verzuchtingen. Mensen kunnen eigenaar worden, met alle voordelen van dien, zonder dat de gemeenschap haar middelen uit handen geeft. Ze blijft niet alleen eigenaar van het terrein, maar kan ook de sociale spelregels bepalen. De CLT's kunnen eigenaarschap stimuleren, maar vormen tegelijkertijd een radicaal anti-speculatief instrument.

Voor de individuele bewoners biedt hun CLT-woning woonzekerheid, aan een betaalbare prijs. Bovendien krijgen zij, door hun lidmaatschap van de trust, de kans om zelf mee verantwoordelijkheid op te nemen in hun gemeenschap.

Een voordeel voor de gemeenschap is dat CLT-eigenaars kunnen zorgen voor stabiliteit in buurten met vaak veranderende huurders en weinig investerende verhuurders. In buurten die getroffen worden door gentrificatie kunnen CLT's zorgen voor blijvend betaalbare woningen voor de buurtbewoners.

Een ander belangrijk voordeel voor de gemeenschap is dat overheidssubsidie die geïnvesteerd wordt ook na de verkoop beschikbaar blijft voor de sociale woonpolitiek (in tegenstelling tot aankooppremies en dergelijke).

In Burlington, de hoofdstad van de staat Vermont in het noorden van de Verenigde Staten, is een van de grootste en oudste CLT's actief. Daar heeft men het eens uitgerekend. Om 357 gezinnen te helpen eigenaar te worden van een woning hadden zij een subsidie van iets meer dan twee miljoen dollar nodig. Om eenzelfde aantal gezinnen te helpen met een

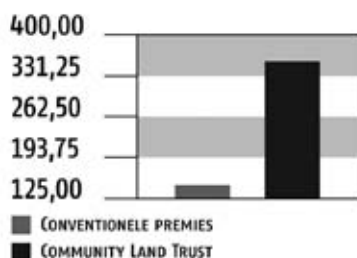
conventioneel subsidieprogramma zou tien en een half miljoen dollar nodig zijn geweest.¹

Het zou interessant zijn om op dezelfde manier de kost van een CLT-woning te vergelijken met die van een sociale woning, maar voor zover we weten is deze oefening nooit gemaakt.

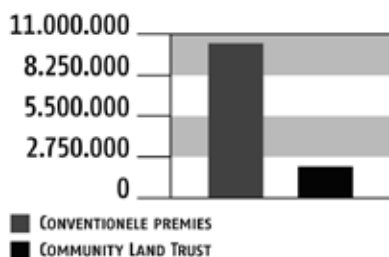
Een voorbeeld: Champlain Housing Trust

De tabellen hierboven zijn gebaseerd op de ervaringen van de Champlain Housing Trust² in Burlington. Dit is een van Amerika's grootste en meest succesvolle Community Land Trusts. In 2008 ontvingen zij de „World Habitat Award” van de Verenigde Naties voor hun werk. In september kregen we de kans om met een Brusselse delegatie deel te nemen aan een internationaal studiebezoek aan deze organisatie.³

Burlington is de hoofdstad van de staat Vermont, in het uiterste noordoosten van de Verenigde Staten. Het is een kleine stad (30.000 inwoners), gelegen aan Lake Champlain, omringd door zeer landelijke gemeenten.



Aantal gezinnen met laag inkomen dat toegang kreeg tot huiseigendom met investering van \$ 2.172.207



Overheidsinvesteringen nodig om 357 arme gezinnen te helpen eigenaar te worden

¹ Land in trust, homes that last. John Emmeus Davis en Alice Stokes

² www.champlainhousingtrust.org

³ Michel Renard van de cel huisvesting van de gemeente Molenbeek, Geert De Pauw van Buurthuis Bonnevie, Loïc Géronnez van Periferia en Thomas Dawance van 123 Logements namen deel aan dit bezoek, georganiseerd door de BHSF, een internationale organisatie voor innovatie in het recht op wonen.

De trust werd in 1984 opgericht door het stadsbestuur samen met activisten voor het recht op wonen. Burlington heeft een zeer progressieve politieke traditie, en de overheidssteun verklaart in grote mate de groei en het succes.

In 2006 fuseerde de oorspronkelijke Community Land Trust met de plaatselijke sociale huisvestingsmaatschappij. Daardoor beheert de Champlain Housing Trust nu niet alleen „shared-equity” huizen, de koophuizen

dus waarbij de trust eigenaar blijft van de grond, maar ook klassieke sociale huurwoningen, gemeenschapshuizen, huurwoningen aangepast aan gehandicapten, en zo voort. In totaal wonen meer dan 2000 gezinnen in een huis van de Champlain Housing Trust.

Ook bij de „shared-equity” huizen is er een grote variatie. Dat gaat van gerenoveerde eengezinswoningen, over verspreide appartementen en volledige blokken nieuwbouwappartementen, tot meer experimentele woonvormen, zoals co-housing en wooncoöperaties.

De organisatie ziet het als haar belangrijkste opdracht om iedereen, en in de eerste plaats de laagste inkomensgroepen, een kwalitatieve en betaalbare woning te bieden. Daarnaast spelen ze ook een belangrijke rol bij andere stedelijke kwesties. Zo zijn ze twintig jaar geleden gestart met het opkopen en opknappen van gebouwen in een buurt die door veel leegstand geteisterd werd. Ze zorgden er niet alleen voor betaalbare woningen, maar maakten ook ruimte voor winkels en ateliers, om de buurt nieuw leven in te blazen. De rand van het meer was dan weer een zeer gewilde plek, waar vooral dure woningen gebouwd werden. Ook daar worden nu CLT-woningen gecreëerd, via een systeem van compensaties. Met de steun van het stadsbestuur wil men op die manier de sociale gemengdheid van deze buurt vrijwaren.

Champlain Housing Trust woningen voor co-eigendom

Foto's: annabel r / Bron: www.Flickr.com



Meer dan zeventig mensen werken voor de organisatie. Het personeel houdt zich bezig met projectontwikkeling, met beheer van gebouwen (diegene die ze verhuren), met het op de markt brengen en verkopen van de „shared-equity” woningen, met het organiseren voor vormingen voor kandidaat-kopers en voor bewoners,...

Het jaarlijkse werkingsbudget bedraagt 5,2 miljoen dollar, en in 2008 werd er voor meer dan 22 miljoen dollar geïnvesteerd. Zij werken grotendeels met overheidsmiddelen, zowel van de federale overheid als van de staat Vermont. Daarnaast zijn er ook veel privé-investeerders, die vooral aangetrokken worden door belastingvoordelen. Tenslotte ontvangen zij ook veel giften.

Voor elke operatie wordt gezocht naar de geschikte middelen, meestal combineren ze op een creatieve manier verschillende investeringsbronnen. Opvallend is ook hoe zij voor alle operaties partnerschappen aangaan. De Champlain Housing Trust staat zelf niet in voor de begeleiding van huurders, maar werkt daarvoor samen met een veelheid aan partners.

Het is een professioneel gestructureerde en geleide organisatie, die echter nog zeer dicht bij de filosofie en de doelstellingen van 25 jaar geleden staat. Zij blijven zeer actief in de nationale en internationale CLT-beweging, steunen startende organisaties en zijn politiek bedrijvig om het Community Land Trust model te verdedigen.

Community Land Trusts in België?

Beantwoordt het systeem aan een behoefte, en beschikken wij over de juiste instrumenten om het te transponeren naar Brussel en België?

Het speculatieve aspect van de huisvestingsmarkt heeft er voor gezorgd dat de aankoop van een woning voor gezinnen met een laag inkomen in Brussel haast onmogelijk is geworden. Woningprijzen zijn sinds 2004 jaarlijks met meer dan tien procent gestegen. De aankoop van een eigen woning is voor vele, ook kansarme, gezinnen lange tijd de ideale manier geweest om zich te huisvesten, en vormde tegelijk een krachtig emancipatie-instrument. Dat kan nu niet meer, en alternatieven dienen zich niet aan.

Stadsvernieuwingsprogramma's zoals de wijkcontracten zijn er in geslaagd om, via investeringen in voorzieningen en openbare ruimte, een facelift te geven aan de arme buurten van het Brussels Gewest. Maar diezelfde inspanningen hebben er in sommige buurten, gewild of ongewild, al voor gezorgd dat de arme bewoners langzaamaan verdrongen worden. In andere wijken loert het gevaar van gentrificatie om de hoek. De opgewaardeerde openbare ruimte komt dus niet altijd ten goede aan de oorspronkelijke bewoners, en de meerwaarde die de mooiere woonomgeving oplevert voor het vastgoed in de omgeving ontsnapt aan de overheid, die wel voor de investeringen gezorgd heeft.

Crisissen zijn echter vaak de motor voor vernieuwing. Ook de wooncrisis lijkt op die manier een positief kantje te krijgen. In Brussel werkten verschillende basisorganisaties de laatste jaren innovatieve woonprojecten uit. Voorbeelden zijn de solidaire woonprojecten in bezette gebouwen zoals in de Koningstraat 123, de solidaire spaargroepen die de CIRE initieerde, of het project „l'Espoir" in Molenbeek. Hoe uiteenlopend deze initiatieven ook zijn, ze hebben gemeen dat ze op zoek gaan naar nieuwe vormen om armen aan een degelijke woning te helpen, en dat zij daarbij groot belang hechten aan participatie en onderlinge solidariteit. Enkele mensen die met deze en gelijkaardige projecten bezig zijn gingen op zoek naar manieren om hun ideeën structureler te verankeren. Hun zoektocht leidde hen tot bij de Community Land Trusts.

Het systeem is natuurlijk niet zomaar te transponeren van Amerika naar België. De wetgeving is anders, de sociaal-economische situatie verschilt, onze mentaliteit is niet dezelfde, en zo voort. De daar bestaande CLT's zijn trouwens ook onderling zeer divers. Ze zijn allemaal aangepast aan lokale mogelijkheden, er zijn rurale en stedelijke trusts, er zijn er grote en kleine, ze hanteren verschillende structuren, reglementen en technieken.

Het wordt een ingewikkelde puzzel om zo iets in ons land te realiseren, maar een aantal puzzelstukjes liggen al klaar. Er zou moeten onderzocht worden of ze passen, er moeten nog veel stukjes bijgezocht worden, en andere stukjes zullen nog moeten gemaakt worden.

Eerste puzzelstuk: systeem van gescheiden eigendom

Het Belgische rechtssysteem voorziet de mogelijkheid om landeigendom te scheiden van het eigenaarschap van wat er op gebouwd wordt. Dit heet het recht van opstal. Ook het systeem van de erfpacht zou mogelijkheden kunnen bieden.

* recht van opstal

Het recht van opstal is het recht om de eigendom van gebouwen of beplantingen te hebben op andermans grond, gedurende een periode van maximaal 50 jaar.

De persoon die dit recht verleent, is de opstalgever en blijft steeds eigenaar van de grond.

De persoon (of de vennootschap), die het recht verkrijgt, noemt de opstalhouder.

De eigendom van de grond wordt gesplitst van de eigendom van de gebouwen of opstallen.

* recht van erfpacht

Het recht van erfpacht is het recht om het volle genot te hebben van een onroerend goed, dat aan iemand anders toebehoort, gedurende een periode van minimaal 27 jaar tot maximaal 99 jaar. De erfpachter heeft volledig genotsrecht van het onroerend goed, en mag bijvoorbeeld gebouwen oprichten. Hij is eigenaar van de gebouwen en van het zelfde recht van erfpacht, hij kan ze afzonderlijk of beide verhuren, verkopen en hypothekeken, zolang het recht duurt. Hij betaalt een jaarlijkse vergoeding of canon aan de eigenaar.

Beide rechten kunnen verworven worden via een hypothecaire lening. In praktijk zitten de verschillen dus vooral in de termijn, de vergoeding, fiscale aspecten, de rechten die de rechthebbende kan uitoefenen. Er moet worden onderzocht welk van deze twee systemen het meest tegemoet komt aan de noden van een CLT. Er bestaan enkele interessante ervaringen in België die de weg kunnen wijzen. Denken we maar aan de tuinwijkprojecten en coöperatieve huisvestingsmaatschappijen, enkele recentere projecten van coöperatieve huisvestingsmaatschappijen in samenwerking met FECOSOLAB (Germinal in Evere, Cobralom in Ukkel,...), de verkoop van woningen via het recht van opstal door de gemeente Etterbeek, of de manier waarop de volledige stad Louvain-la-Neuve is gebouwd.

Tweede puzzelstuk: een juridische vorm voor de CLT

Een aangepaste juridische structuur is van belang. Hoe kan er in België vorm gegeven worden aan het idee van een trust, dat niet bestaat in ons rechtssysteem? De keuze voor een bepaalde juridische vorm heeft veel consequenties, onder andere in functie van de mogelijkheden om terreinen te verwerven. De coöperatieve vennootschap lijkt zich aan te dienen als een voor de hand liggende formule. Deze rechtsvorm zou de

mogelijkheid kunnen bieden om een aantal van de CLT-principes ook juridisch en organisatorisch vorm te geven. Bovendien sluiten de ideeën die aan de basis liggen van de Community Land Trusts ook nauw aan bij de oorspronkelijke coöperatie-principes, zoals zelfbestuur.

Derde puzzelstuk: gronden verwerven

Hoe kan een CLT er in slagen om goede gronden te verwerven? Bestaan er in Brussel en de rest van het land nog mogelijkheden om gronden aan te kopen aan redelijke prijzen?

Grond is schaars en duur, dat is net een van de oorzaken van de wooncrisis. Toch bestaan er manieren om gronden of gebouwen te verwerven. We geven hier enkele voorbeelden.

- ° De Brusselse *wijkcontracten*: een CLT zou kunnen optreden als operator in luik twee van de wijkcontracten. Dit tweede luik mikt op privé-investeerders om betaalbare woningen te bouwen op gronden die door de gemeente goedkoop ter beschikking gesteld worden. De klassieke promotoren komen niet zo makkelijk over de brug, onder andere omdat de operaties onvoldoende renderen. Maar voor een CLT zouden deze operaties gesneden koek kunnen zijn.
- ° „*Kopersgestuurde*” aankoop: kandidaat-kopers die in aanmerking komen voor een sociale lening maar over onvoldoende inkomen beschikken om een geschikte woning te kopen zouden via een premie geholpen kunnen worden. Als „tegenprestatie” laten zij de eigendom van de grond waarop hun huis gebouwd is aan de CLT, en gaan zij er mee akkoord om bij verkoop de oorspronkelijke subsidie en een deel van de winst terug te storten.
- ° Gebruik van gemeentelijke en andere *openbare grondreserves*, terreinen van openbare vastgoedmaatschappijen, sociale verkavelingen. Overheden die vandaag, bij wijze van sociaal woonbeleid, hun gronden verkopen onder de marktprijs, helpen op die manier wel enkele gezinnen aan een betaalbare woning, maar geven ook een belangrijk instrument uit handen. De grond en de daarop gebouwde woning

komen vroeg of laat op de private markt terecht. Via een CLT worden in eerste instantie even veel mensen geholpen. Het grote verschil is dat in dat geval de woningen voor altijd, en niet alleen voor de eerste kopers, betaalbaar blijven.

° *Verwerven van leegstaande woningen.*

Leegstand blijft een hardnekkige kwaal in het Brussels Gewest. Er bestaat een hele resem instrumenten, gaande van leegstandsbelasting, over openbaar beheersrecht, tot onteigening. CLT's zouden, met overheidssteun, eigenaar kunnen worden van leegstaande gebouwen, en deze transformeren tot betaalbare woningen.

° *Sociale woningen.* De verkoop van sociale woningen is een ideologisch beladen thema in Brussel, en deze „verkoop van de familiejuwelen” heeft al voor heel wat geanimeerde debatten gezorgd. Voorstanders argumenteren dat dit geld oplevert voor de huisvestingsmaatschappijen en voor sociale gemengdheid zorgt in buurten waar nu enkel armen wonen. Tegenstanders vrezen terecht dat zo voorgoed woningen worden onttrokken aan het, reeds veel te kleine, sociale woningenpark. Wanneer de woningen aan een CLT verkocht worden verandert dat echter de zaak: de woningen blijven betaalbaar, ook al worden ze door eigenaars bewoond. In een tuinderijk als Het Rad in Anderlecht staan al jaren vele woningen leeg, omdat de middelen voor renovatie er niet zijn. Zo'n tuinderijk vormt bovendien ook nog eens de ideale setting voor een CLT.

° *Campings:* In de Verenigde Staten wordt het CLT-model succesvol gebruikt om campingbewoners meer woonzekerheid te geven en om hen te betrekken bij het beheer van hun woonomgeving. De formule zou in sommige gevallen een ideale oplossing kunnen bieden voor de problematiek van de permanent bewoonde campings in Vlaanderen en Wallonië. Wanneer een regularisatie overwogen wordt, en de grond geen eigendom is van de bewoners, zou via overheidssteun het terrein kunnen verworven worden door een CLT, en zou aan de eigenaars van de caravan een permanent gebruiksrecht kunnen worden toegekend. Op die manier wordt ook vermeden dat de planwinst als gevolg van de regularisatie voor de gemeenschap verloren gaat.

Vierde puzzelstuk: financiële middelen verzamelen

De Belgische huisvestingspolitiek berust in grote mate op steun aan eigendomsverwerving. Er zijn fiscale stimuli en goedkope sociale leningen. Deze systemen vormen een stevige basis voor de uitbouw van een Community Land Trust in België. De grootste investeerders in CLT-woningen zijn immers de bewoners, en dankzij sociale leningen krijgen ook gezinnen met laag inkomen toegang tot het nodige kapitaal.

Om via een CLT betaalbare huisvesting te creëren is het ook (noodzakelijk om betaalbare gronden te vinden, middelen te vinden om de aankoop van deze gronden te financieren, en subsidies of giften te verwerven om de gebouwde woningen te kunnen verkopen aan betaalbare prijzen.

In de Verenigde Staten en Engeland combineren ze op creatieve manier verschillende bronnen van inkomsten om hun trust te laten draaien. Het gaat enerzijds om privé-investeringen, die in de Verenigde Staten worden aangemoedigd via belastingvoordelen. Ook gaan zij actief op zoek naar giften en renteloze of lage-rente leningen, werken ze met eigen middelen (lease-opbrengsten), en krijgen zij subsidies.

Alternatieve financierders zoals Credal zouden geïnteresseerd kunnen zijn om op deze ethische manier te investeren in vastgoed. Ze zijn tot nu toe weinig actief in de huisvestingssector, waarvan de maatschappelijke relevantie alsnog toeneemt. Via hen zouden ook privé-investeerders kunnen geïnteresseerd worden. Zij zouden ook een grote rol kunnen spelen bij de financiële montage van een dergelijk project. Credal is trouwens zelf een coöperatie en is sterk geïnteresseerd in de coöperatieve beweging.

Het gemeenschappelijke beheer van de CLT en de antispeculatieve voorwaarden zijn belangrijke garanties voor de overheid om een deel van haar huisvestingspolitiek te realiseren via dit instrument. Het is bij uitstek een ideale manier om eigendomsverwerving door gezinnen met laag inkomen te stimuleren op een manier die er voor zorgt dat de geïnvesteerde middelen voor eeuwig ten goede zullen blijven komen aan sociale huisvesting. Er zou kunnen gezocht worden

naar subsidies in sectoren zoals sociale huisvesting, duurzame ontwikkeling, grootstedenbeleid. Andere mogelijkheden kunnen onderzocht worden: solidaire spaarfondsen, bouwkosten verminderen via zelfbouw,...

Van droom naar realiteit

Het lijkt allemaal ver af en utopisch. Toch is de utopie het afgelopen jaar al een heel eind dichterbij haar realisatie gekomen. Begin 2009 brachten Buurthuis Bonnevie en Periferia een aantal geïnteresseerde partners rond de tafel om na te denken over de mogelijkheid om een CLT op te richten in de gemeente Molenbeek.

Buurthuis Bonnevie was geïnteresseerd geraakt in het concept vanuit de ervaring met het project l'Espoir. In de Finstraat werkten ze, samen Cire en het Brussels Woningfonds, sinds 2005 aan een pilootproject. Dit project is gericht op de eigendomsverwerving door 14 gezinnen met een laag inkomen. Deze gezinnen worden intens betrokken bij de realisatie van het project. De woningen worden ook op ecologisch vlak zeer vooruitstrevend, en zullen onder andere voldoen aan de standaard van passiefhuis.

Die woningen naderen hun oplevering, en een paar eerste conclusies dringen zich op. Eerst een positieve conclusie: Mensen zijn, als ze daar de kans toe krijgen, bereid om hun verantwoordelijkheid bij de realisatie van hun woning op te nemen. Deze participatie betekent een grote meerwaarde tijdens de ontwikkeling van het project en, zo laat het zich uitschijnen, ook achteraf, wanneer de appartementen bewoond zullen zijn.

Een tweede conclusie: een dergelijk project is onmogelijk zonder financiële tussenkomst van de overheid. Om het project rond te krijgen hebben de initiatiefnemers moeten beroep gedaan op verschillende, niet structurele subsidies. Om het project te kunnen herhalen moeten structurele middelen beschikbaar zijn. En dan stelt zich onmiddellijk de vraag of de schaarse overheidsmiddelen voor huisvesting niet eerder naar de bouw van sociale huurwoningen moet gaan. Dan komt de Community Land Trust weer in zicht. De vzw Periferia, actief op het vlak van participatieve democratie, zag in het CLT-model, naast

de mogelijkheden voor het creëren van betaalbare woningen, ook een interessante hefboom tot participatie, en een mogelijkheid om bewoners rechtstreeks te betrekken bij het maken en besturen van hun buurt.

Op een internationaal congres over wooncoöperaties in Lyon waarop zij, samen met andere Brusselse verenigingen zoals Samenlevingsopbouw Brussel, Cire en Woningen 123, aanwezig waren, hoorden beide verenigingen voor het eerst over Community Land Trusts. Zij besloten er om samen dit model verder te onderzoeken en na te gaan of het kon toegepast worden in België.

In eerste instantie werd er onderzocht of Molenbeek een vruchtbare bodem zou zijn voor een trust. De Gemeente Sint-Jans-Molenbeek voert een dynamische en innovatieve huisvestingspolitiek. Voorbeelden zijn de oprichting van de Cel Huisvesting, de gemeentelijke transitwoningen, de belasting op onbewoonbare woningen, de manier waarop woningen worden gecreëerd in de wijkcontracten, en de gemeentelijke huisvestingsadviesraad.

In de gemeentelijke huisvestingsbeleidsnota wordt gewezen op de beschikbaarheid van enkele braakliggende gemeentelijke terreinen en over de mogelijkheid voor de gemeente om, via gewestelijke, federale en Europese middelen, gronden en gebouwen te verwerven. Deze terreinen moeten, volgens de nota, worden aangewend voor de bouw van aangepaste woningen.

In Molenbeek en in de onmiddellijke omgeving liggen ook nog enkele belangrijke grote grondreserves. Denken we maar aan het Weststation (Molenbeek), Tour en Taxis (Brussel) en de slachthuizen (Anderlecht).

Ook de ervaring die al was opgedaan met het project „l'Espoir” maakte van Molenbeek een interessante plek om te starten. Dit project staat op het eerste zicht nog ver af van een Community Land Trust. Er is geen „gemengde eigendom” en de inspraak en medezeggenschap is gebaseerd op wederzijdse goede wil, maar is niet verankerd in een structuur. Dat zijn nu net twee punten die wij als een tekortkoming ervaren. De gemengde eigendom, gekoppeld aan garanties voor het eeuwige sociale gebruik

van de woningen, zou de maatschappelijke relevantie van het project nog veel verhogen en de broodnodige overheidstussenkomst nog beter verantwoorden. Medezeggenschap van bewoners, organisaties, overheid en bouwmaatschappij die vastliggen in een structuur vergemakkelijkt de reproduceerbaarheid van het experiment, en kan er voor zorgen dat het respecteren van de oorspronkelijke doelstellingen op lange termijn wordt gewaarborgd. Redenen genoeg dus om te proberen in Molenbeek iets van de grond te krijgen. Tijdens twee bijeenkomsten bleek de grote interesse van verschillende verenigingen om mee te werken aan het model. De gemeente zelf toonde ook een zekere interesse, maar tegelijkertijd werd ook duidelijk dat zij niet snel met middelen (gronden) over de brug zou komen.

In juli 2009 dan, kwam de kersverse Brusselse gewestregering met haar regeerakkoord naar buiten. Wonen was daarin een belangrijk aandachtspunt. Onder het kopje „Hulp bij de aankoop van woningen en steun aan nieuwe woonformules” was onder andere het volgende te lezen.

„De Regering zal evenwel een mechanisme onderzoeken dat de GOMB in staat stelt een deel van de meerwaarde te recupereren van goederen die tussen de 10 en de 20 jaar na de aankoop worden verkocht. (...) De antispeculatieve voorzieningen zullen worden ontwikkeld om elk misbruik van overheidstoelagen te vermijden voor de aankoop van een woning en om elk abnormaal voordeel te vermijden bij de doorverkoop van het vastgoed dat werd aangekocht aan deze voorwaarden. Wat de nieuwe woonformules betreft, daar zullen onder andere gemeenschaps- en intergenerationele woningen worden ontwikkeld in samenwerking met de verenigingssector: de formules van coöperatieven, gezamenlijke aankoop en co-eigendom zullen worden aangemoedigd.”

Ondertussen was er ook ander goed nieuws gekomen. Vier verenigingen (Samenlevingsopbouw Brussel, Buurthuis Bonnevie, Cire en Convivence) hadden samen gereageerd op een projectoproep van de vorige gewestregering om projecten op te zetten rond solidair wonen. Ze hadden voorgesteld om samen een solidaire spaargroep¹ op te richten, die op zoek zou gaan

naar vernieuwende formules om de leden, gezinnen met een laag inkomen, te helpen eigenaar te worden van een woning in het Brussels Gewest. Het project werd goedgekeurd, hetgeen de initiatiefnemers zou in staat stellen om drie personen aan te werven om deze groep te begeleiden. Tijdens het studiebezoek naar de Champlain Housing Trust in Burlington konden we vaststellen dat zij daar, in een weliswaar heel verschillende context, succes hadden geboekt met een regionale aanpak. Dit levert een schaalvoordeel op en maakt het ook mogelijk om een gevarieerd woningpark uit te bouwen.

Tijdens het colloquium „Coöperatieve woonprojecten, een nieuw leven”², waarop we het concept van de Community Land Trusts voorstelden, sprak Brussels staatssecretaris Doukeridis zijn steun uit voor het idee.

Dit alles deed ons besluiten om te proberen de zaak open te trekken. We verbreedden de werkgroep met een aantal actoren die vooral op gewestelijk vlak actief zijn³ en beslisten samen om te trachten een Community Land Trust op te richten die heel het Brussels Gewest als werkterrein zou hebben. Om daartoe te komen moest er op twee sporen gewerkt worden: de uitbouw van een structuur en het uitwerken van een aantal juridische instrumenten enerzijds, en het uitwerken van concrete projecten voor de bouw of de aankoop van woningen anderzijds.

¹ Cire, het Franstalige overlegplatform van vluchtelingen-organisaties, is in 2004 gestart met solidaire spaargroepen voor grote gezinnen met laag inkomen die een woning wilden kopen. Het gemeenschappelijke spaarfonds biedt aan de leden de mogelijkheid om het voorschot voor de aankoop van een woning voor te financieren. Ondertussen is ook Samenlevingsopbouw Brussel in Anderlecht met een dergelijke spaargroep gestart.

² Op vrijdag 23 oktober 2009 organiseerde de Brusselse Bond voor het Recht op wonen, samen met Buurthuis Bonnevie, Cire, Samenlevingsopbouw Brussel, Periferia en Livingstones in Brussel een colloquium waarin werd onderzocht hoe via de coöperatie-formule woonprojecten voor een publiek met een beperkt inkomen kunnen gerealiseerd worden.

³ Volgende partners maken momenteel deel uit van de werkgroep: Cire, Samenlevingsopbouw Brussel, BBROw, Casablanca, Buurthuis Bonnevie, Interenvironnement Bruxelles, Habitat et Humanisme, Convivence-Samenleven, Renovassistance, Periferia, Logement pour Tous, de Cel Huisvesting van de Gemeente Molenbeek, Livingstones, Credal, Bral, en enkele onderzoekers en specialisten.

Werken aan de structuur en de organisatie

Een van de wezenlijke kenmerken van een CLT is dat zij samengesteld is uit, en bestuurd wordt door drie partijen: de bewoners, de overheid, en het middenveld. De bedoeling is om vanuit het huidige overleg (voornamelijk middenveld, aangevuld met deskundigen) een stuurgroep op te richten. Ondertussen zal bij de overheid (geïnteresseerde gemeentes, Brussels Gewest, Woningfonds, GOMB,...) gepolst worden of ze interesse hebben om samen te werken, zodat ook zij bij de stuurgroep betrokken kunnen worden. Tegelijkertijd zal er ook begonnen worden met het organiseren van de toekomstige bewoners, om hen dan later bij stuurgroep te betrekken. Dit zou onder andere kunnen georganiseerd worden via de solidaire spaargroep die Cire, Convivence, Bonnevie en Samenlevingsopbouw Brussel volgend jaar gaan oprichten.

Om de organisatie vorm te kunnen geven moeten ook nog een aantal juridische knopen worden ontward. Zo moet er gezocht worden naar een optimale juridische structuur. Wordt het een vzw, een stichting, een coöperatieve vennootschap, een ander soort vennootschap, of een combinatie van verschillende vormen? Ook moet worden onderzocht op welke manier de blijvende scheiding tussen eigendom van grond en gebouwen en, daaraan gekoppeld, de blijvende betaalbaarheid, juridisch het best wordt geregeld.

En, last but not least, moet er gezocht worden naar financiële middelen om dit allemaal mogelijk te maken. In de eerste plaats middelen om het nodige voorbereidende werk te kunnen uitvoeren, de partners te organiseren, juridische vraagstukken te onderzoeken, concrete projecten uit te werken. Verder, zoals we hiervoor al regelmatig benadrukt hebben, heeft een CLT, voor elke nieuwe vastgoedoperatie die ze op de markt brengt, nood aan een inbreng van de overheid om de woningen voor de eerste kopers betaalbaar te maken. Hiervoor zijn zowel op gewestelijk als op federaal vlak al een aantal contacten genomen.

De realisatie van betaalbare woningen voorbereiden

Een Community Land Trust kan zowel nieuwe woningen bouwen op gronden waarvan ze eigenaar is, als bestaande woningen opkopen en indien nodig renoveren om achteraf de gebouwen te verkopen en eigenaar te blijven van de grond. In Brussel willen we proberen om binnen enkele jaren een patrimonium uit te bouwen dat voldoende groot is om de kracht van het model te bewijzen. Ideaal proberen we daarbij te experimenteren met verschillende vormen: woningen en andere functies, eengezinswoningen en appartementen, nieuwbouw en renovatie, woningen in particuliere eigendom of in eigendom van een coöperatie, zelfbouw, samenwerking met verschillende partners,...

Wij denken momenteel aan drie pistes die zouden kunnen gevolgd worden:

- aankoop en renovatie van bestaande woningen door de leden van de nieuwe solidaire spaargroep
- nieuwbouwprojecten die samen met de toekomstige eigenaars worden voorbereid, naar het model van het project l'Espoir in Molenbeek.
- onderzoek naar de mogelijkheid om grotere, duurzame wijken te ontwikkelen aan de hand van dit model.

Eerste mogelijkheid: aankoop en renovatie ism de nieuwe solidaire spaargroep

Enkele jaren geleden startte Cire met solidaire spaargroepen. Die wilden in de eerste plaats een antwoord bieden op het probleem dat gezinnen die in principe een lening konden afsluiten bij het Brussels Woningfonds daarvan werden uitgesloten omdat ze geen spaargeld hadden om het voorschot bij het ondertekenen van de koopovereenkomst te betalen. Binnen deze groepen wordt ook veel aandacht besteed aan vorming, en aan onderlinge solidariteit tussen de leden.

Zoals gezegd besliste het Brussels Gewest vorig jaar om een project voor de oprichting van een nieuwe spaargroep te ondersteunen met drie tewerkstellingsplaatsen. Wij vernamen onlangs dat er, ondanks de formele goedkeuring van

het project, een kink in de kabel is gekomen. Wij hopen echter dat dit kan rechtgetrokken worden en dat we in 2010 nog met een nieuwe solidaire spaargroep van start kunnen gaan. De groep zou uit 25 à 30 gezinnen bestaan. Het is de uitdrukkelijke bedoeling om met deze groep nog een stap verder te gaan dan met de vorige, en te zoeken naar vernieuwende oplossingen. (gemeenschappelijke aankoop, projecten in wijkcontracten, wooncoöperaties,...)

Individuele aankoop in het Brussels Gewest is uiterst moeilijk geworden voor ons publiek. Stel dat we het Gewest er van zouden kunnen overtuigen om een bedrag ter beschikking te stellen aan een op te richten CLT, een bedrag dat kan worden gebruikt om aankooppremies toe te kennen aan gezinnen met een laag inkomen die een huis willen kopen. In ruil voor die premie staan zij de eigendom van de grond af aan de CLT, en gaan zij akkoord met de anti-speculatieve voorwaarden van de trust. Een dergelijke premie zou dan kunnen gekoppeld worden aan de werking van de solidaire spaargroep.

Het zou een vrij eenvoudige manier zijn om een v-patrimonium op te bouwen, vermits het grote werk (zoeken, renoveren,...) door de toekomstige eigenaars zal gebeuren. Bovendien zou er reeds personeel beschikbaar zijn om dit te omkaderen.

Het Woningfonds zou een belangrijke partner kunnen zijn in dit deel van het project. Waarschijnlijk zullen alle hypothecaire leningen via hen gebeuren. Voor het instellen van een CLT-premie zouden we kunnen proberen een beroep te doen op de middelen die Françoise Dupuis op het einde van haar mandaat in 2009 aan het Woningfonds had gegeven om huurappartementen op de privé-markt aan te kopen. De nieuwe staatssecretaris, Christos Doukeridis heeft dit programma stopgezet. Indien we echter al was het maar 1 procent van die honderd miljoen zouden kunnen gebruiken, en er van uitgaand dat een premie van gemiddeld om en bij de €35.000 zou volstaan om een Brusselse koopwoning voor dit publiek toegankelijk te maken, dan zouden daarmee bijna dertig woningen (het aantal leden van de spaargroep) kunnen gerealiseerd worden via dit systeem.

Tweede mogelijkheid: realiseren van nieuwbouwprojecten volgens het model l'Espoir

Een van de redenen waarom we het concept van de CLT's zijn beginnen onderzoeken was dat we op zoek gingen naar een betere basis om het project l'Espoir te herhalen. Een aantal knelpunten waarmee we bij l'Espoir mee te maken gehad hebben zouden kunnen voorkomen worden door via CLT's te werken:

- zij zorgen er voor dat de noodzakelijke subsidies mensen helpen om eigenaar te worden, gebruikt kunnen blijven worden om woningen betaalbaar te houden, ook na dat de woning verkocht wordt. De ervaring uit de Finstraat leert dat een bijkomende subsidie van ongeveer 20% van de kostprijs noodzakelijk is om de woningen betaalbaar te maken.
- zij kunnen er voor zorgen dat, bij de verkoop van een van de woningen, de oorspronkelijke geest van het project (waarden zoals solidariteit, openheid voor de buurt, participatie van alle bewoners,...) bewaard blijven.
- het gemengde bestuur biedt een ideaal kader voor het partnership dat voor het opzetten van dergelijke projecten noodzakelijk is.

Het is dan ook logisch dat wij via de CLT nieuwe projecten in de geest van l'Espoir zouden willen realiseren. Er zijn natuurlijk veel variaties mogelijk. Het terrein kan worden aangekocht in een wijkcontract, maar ook andere formules zijn denkbaar. Het hoeft ook geen nieuwbouw te zijn, het zou ook kunnen gaan om de aankoop en renovatie van een groot gebouw. Er kan ook met andere partners in zee worden gegaan, zowel wat betreft de partner die instaat voor de begeleiding van de bewoners als wat betreft de bouwheer.

Derde mogelijkheid: nieuwe duurzame wijken

De ontwikkeling van de laatste grote onbebouwde terreinen in het Gewest staat volop in de belangstelling. Het gaat daarbij zowel om een aantal gebieden in het centrum waar volop plannen voor gemaakt worden (zoals de Gebieden van Gewestelijk Belang of het Slachthuis van Anderlecht) als om gebieden in de periferie, zoals Neder-Over-Heembeek of Ukkel, waar men nieuwe sociale woningen of stadswoningen wil bouwen.

Community Land Trusts zouden een heel interessante formule kunnen zijn om delen van deze sites te ontwikkelen op een duurzame basis. Het basisidee van de CLT's, namelijk dat het land moet beschouwd worden als een gemeenschappelijk goed en dus ten behoeve van de gemeenschap, voor deze en komende generaties, en met voorrang voor de zwaksten, moet gebruikt worden, sluit zeer goed aan bij het concept van duurzame ontwikkeling.

Het feit dat alle belanghebbenden (toekomstige bewoners, de omwonenden en de overheden) worden betrokken kan bovendien zorgen voor kwalitatieve planning, gedragen door iedereen. Het ontbreken daarvan is een van de oorzaken geweest van het mislukken van het „plan Logement” voor de bouw van 5000 nieuwe sociale woningen in Brussel.

Besluit: Van Community Land Trust naar GemeenschapsGrondFonds

Brussel staat voor een aantal belangrijke uitdagingen. Na de incidenten, de persberichtgeving erover en het publieke debat van de afgelopen maanden, verwacht men na deze zin haast automatisch: de veiligheid verhogen, door te investeren in justitie en politie.

Maar, hoewel men vandaag de dag al makkelijk voor een naïeveling doorgaat als men dat nog zegt, er zijn ook heel andere, fundamentele uitdagingen. De armoede en achterstelling in sommige buurten bestrijden, en wie nu uitgesloten is een volwaardige plaats geven in de maatschappij. Dat kan ondermeer door voldoende kwalitatieve en betaalbare woningen te realiseren om de ellenlange wachtlijsten weg te werken, door sociale verdringing in opwaarderende buurten tegen te gaan, zodat ook de oorspronkelijke bewoners kunnen blijven genieten van de meerwaarde, en door kansarme bewoners de kans geven om zich hun woning en hun buurt toe te eigenen en daadwerkelijk te participeren aan het bestuur er van.

Terwijl een zich terugtrekkende overheid de welvaartstaat langzaam aan het afbouwen is, en de crisis een aantal vaste schema's aan het wankelen brengt, worden op verschillende domeinen alternatieven uitgebouwd, burgerinitiatieven die

vaak gebaseerd zijn op onderlinge solidariteit. In deze beweging kan ook de opkomst van het Community Land Trust-model worden gesitueerd. In Brussel begint langzaam een draagvlak te groeien voor dit idee. Vele verenigingen, vorsers en overheden zien in het model een mogelijkheid om uit een aantal impasses te komen, en zijn bereid er mee hun schouders onder te zetten.

Voor de overheid is het model erg interessant omdat het een antwoord biedt op uitdagingen die vandaag hoog op de agenda staan, zoals duurzame ontwikkeling en goed bestuur, en omdat het de mogelijkheid biedt om permanent betaalbare woningen te creëren via een – in vergelijking met andere modellen – beperkte investering.

Voor vele bewoners die nu te veel betalen voor een onwaardige woning zou een CLT de mogelijkheid scheppen om toegang te krijgen tot een betaalbare, voldoende grote en kwalitatieve woning. Meer nog, het biedt hen de kans om een kapitaal op te bouwen, woonzekerheid te krijgen, en daadwerkelijk te participeren aan het beheer van de gemeenschapsgronden.

Het is dus best mogelijk dat in Brussel, binnen niet al te lange tijd, de eerste community land trust van het Europese vasteland wordt opgericht. Het wordt dan ook stilaan tijd dat we aan een Nederlandse vertaling beginnen te denken. GemeenschapsGrondFonds, misschien?

GEERT DE PAUW, LOÏC GÉRONNEZ

KONINGSSTRAAT 123 RUE ROYALE.

Naar aanleiding van mijn tentoonstelling in Huis der Culturen en Sociale Cohesie van Molenbeek, vroeg mijn werkgever Samenlevingsopbouw Brussel mij om een artikel te schrijven voor dit tijdschrift. Ik fotografeerde een aantal van mijn medebewoners van de Koningstraat 123 waar ik nu bijna 3 jaar woon. De tentoonstelling „Koningstraat 123 rue Royale” is nog heel de maand maart 2010 op afspraak te zien in de Academie voor Beeldende Kunsten in Anderlecht.

Een voorgeschiedenis in verschillende bezettingen.

In Brussel heerst er een huisvestingscrisis. 32000 ¹ gezinnen komen in aanmerking voor en wachten op een sociale woning. 1771 ² Brusselaars zijn dakloos. En dat terwijl tussen 15 000 ³ en 30 000 woningen leegstaan in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Daarnaast staat ook 2 miljoen m² kantoorruimte leeg.

Net zoals vandaag dwaalden er in 2006 mensen in de straten van Brussel op zoek naar een woning. Een beweging van bezetters stak de handen in elkaar om een concrete oplossing te zoeken voor het huisvestingsprobleem.

Ze bezetten de Gesukerk in de Koningstraat en het aansluitend klooster. Deze gebouwen zijn gemaakt voor het leven in groep. Jezuïeten, de eigenaars van de Gesu-kerk en van het klooster, hebben de 40-tal bezetters na 4 maanden uit het klooster gezet. Ze wilden het verkopen aan een promotor die er een hotel van wil maken. Een klooster verkopen met bewoners kon niet, dus werden de bezetters eruit gezet. Toen wilden 40 mensen erin wonen, vandaag bezetten 129 mensen, samen met de Huurderunie van de Marollen en „syndicat des locataires”, deze kerk opnieuw.

Na de uitzetting werd de inboedel verhuisd naar het dichtst bijzijnde park en de volgende dag trok de hele stoet naar de Koningstraat 123. Het gebouw was eigendom van het Waalse Gewest. Die gaf na een dag zijn toestemming om het te bewonen en in de maanden die volgden werd aan een conventie gewerkt.



Foto: Catherine Antoine

¹ N.Bernard, P.Zimmer, J. Surkin; *Huisvesting, grondbeleid en openbare ruimte; Synthesenota* nr. 6 Staten Generaal van Brussel

² Brussel telt 1771 daklozen; *De Standard Online*; vrijdag 6 februari 2009

³ N.Bernard, P.Zimmer, J. Surkin; *Huisvesting, grondbeleid en openbare ruimte; Synthesenota* nr. 6 Staten Generaal van Brussel

Het gewest installeerde sanitaire voorzieningen en was bereid een deel van de energiekosten die ze voor het lege gebouw betaalde, verder ten laste te nemen.

De bezetters vormen een bonte mengeling van mensen en komen niet zelden uit vorige bezettingen.

* Ex-bewoners van „Hotel Tagawa” in de Louisalaan en de daarbij horende vzw „321 logements”. Sinds 2004 was de vzw actief in hotel Tagawa. Een 50 tal mensen hadden er 4 jaar een onderdak. Daar kwamen een aantal huizen bij. (Triomflaan in Etterbeek met 15 bewoners gedurende 1 jaar en een half)

* Daklozen en organisaties die hun belangen behartigen zoals „vzw Bij ons/Chez nous”. De bezetting van de Waterloolaan 103 was voor „Chez nous” (een inloopcentrum voor daklozen) en een aantal andere partners (syndicat des locataires, union des locataires de St. Gilles,

Union des locataires des Marolles UDEP) een bezetting die veel in gang heeft gezet. Ze waren de uitzichtloze zoektocht om mensen aan een woning te helpen beu en gingen het gebouw, eigendom van de Scientology kerk, bezetten. Advocaten probeerden het Art. 23 van de grondwet „recht op huisvesting” te laten primeren op het recht op eigendom als het gaat om daklozen en leegstaande gebouwen. Het gebouw moesten ze helaas verlaten met een vonnis van de vrederechter. De rechter deed echter een zeer belangrijke uitspraak. „Was de eigenaar geen privé-eigenaar geweest dan was de uitspraak anders geweest. „

* Er waren ook andere organisaties (vzw Buurthuis Bonnevie, Samenlevingsopbouw Brussel, Periferia, Solidarité nouvelles Wallonie, straathoekwerk JES,...) in het werkveld en sympathisanten die geïnteresseerd waren in een alternatieve manier van werken. Ze wilden meer druk uitoefenen op de politiek en mee ijveren voor het „recht op wonen”.

Foto: Catherine Antoine



Zij groepeerden zich in het „Ministerie voor de wooncrisis”. Zij organiseerden tot op vandaag een forum, verschillende acties, debatten en uitwisseling over huisvestingsthema's.

- * De beweging van mensen zonder papieren die kerken en universiteiten bezetten brachten ook hun ervaring in.
- * Er waren ook veel ongebonden individuen, studenten, artiesten. De verenigingen waren initiatiefnemers maar het blijft een vereniging van vrijwilligers bewoners. De vzw van Hotel Tagawa „321 logements asbl” werd omgevormd tot „vzw woningen 123 logements asbl”.

Een vzw die een dak aanbiedt: de werkwijze.

Op 25 mei 2007 werd het gebouw in de Koningsstraat nummer 123 (ge)(her)opend. Het kantoorgebouw stond al 4 jaar leeg. De minister van Huisvesting ging akkoord en er werd overeengekomen dat dit gebouw, eigendom van het Waals Gewest, nu een onderkomen zou bieden aan een 40-tal mensen.

Nu bijna 3 jaar wordt er in het gebouw getracht een collectief leven op te zetten waarin (bijna) alle bewoners participeren en hun bijdrage leveren op financieel vlak. Ondertussen opende de vzw ook andere gebouwen waardoor nu 150 mensen een tijdelijke woning hebben.

Onze methode zou je als volgt kunnen omschrijven:

- We zoeken naar concrete en nieuwe oplossingen voor de huisvestingsnood in Brussel door het omvormen van leegstaande gebouwen in woningen.
- We onderhandelen met de eigenaars van leegstaande gebouwen om ze tijdelijk in beheer te mogen nemen. We ondertekenen dan een conventie van tijdelijke bezetting. Deze valt buiten de huurwetgeving.

De vereniging beschikt niet over vastgoed om haar projecten in te ontwikkelen of logistieke bronnen in onder te brengen maar zoekt steeds naar nieuwe partnerschappen met private of publieke eigenaars van leeg-

staande gebouwen om mensen van het ene naar het andere gebouw te kunnen overplaatsen. Prospectie en zoeken naar leegstaande gebouwen houdt niet op na een opening.

De gebouwen beantwoorden vaak niet meer aan de normen inzake veiligheid en bewoonbaarheid als die voor een woning op de private of sociale woningmarkt zouden worden aangeboden.

Deze gebouwen dan toch aanbieden als woning lijkt misschien verdacht. Vandaag met de huidige wooncrisis die de armste het eerst en het ergst treft vormt deze vorm van wonen een antwoord.

Om een leegstaand pand bewoonbaar te maken zijn er steeds basisinvesteringen nodig zoals douches, verwarmingssystemen, elektriciteit. Daar kan de vzw in investeren. De werken worden door de bewoners zelf gedaan en soms door bevriende klusjesploegen van sociale verhuurkantoren.

De vzw doet ook een beroep op advocaten om een gebouw te verwerven en te behouden maar ook om sociale rechten zoals bijvoorbeeld domiciliëringen en individuele rechten via juridische weg te bekomen.

De politiek doestelling is de overheid duidelijk maken dat er een huisvestingscrisis is, dat er mensen in onaanvaardbare situaties wonen of in de straat wonen. Hen duidelijk maken dat de manier waarop ze bijvoorbeeld met de wooncode werken goed is maar de nood hoger dan de geboden maatregelen en dat elke dag langer wachten een menselijk drama is. De overheid ook de vraag stellen waarom ze op dit moment niet in staat is de leegstand en verloederding van gebouwen aan te pakken.

Nieuwe mensen die zich aansluiten bij de 123 maken een heel proces door. Wij vragen een dakloze niet om sociale hulpverlening te consumeren maar we stellen hem/haar voor om vertrekkend van een gebouw zelf actor te worden van hun huisvestingsprobleem. Samen met anderen worden ze zich bewust van hun rechten en ze maken er samen werk

van. Het is vanuit de individuele nood van de persoon dat de collectieve actie zin krijgt.

Met de minister en de administratie een conventie onderhandelen om er te mogen wonen is één aspect, daarna een gemeenschappelijk stabiel leven opbouwen is een andere uitdaging. We proberen met een gemengde groep een gemeenschappelijk leven te organiseren. Dit is het geval in de 123 en in de nieuwe bezetting die in de woningen van de Etterbeekse Haard terecht kwam. (Eduard Thibaultlaan 78; tien bewoners sinds 2009)

Twee nieuwe gebouwen die we in beheer namen bestonden uit gezinsappartementen. (Plantenstraat; 20 bewoners sinds 2009, Vooruitgangsstraat 14 appartementen een 50 tal bewoners sinds eind 2009). Hier is geen gemeenschappelijk leven al is er blijvende aandacht voor gemeenschappelijke ruimte en activiteiten en wordt onderlinge hulp bij de kleine verbouwingen en overleg sterk aangemoedigd.

Een heel arbeidsintensieve bezigheid in alle bezettingen is het structureren van vergaderingen. Zorgen dat de wekelijkse bewonersvergaderingen goed verlopen, dat iedereen aan het woord kan komen, dat er naar elkaar geluisterd wordt, dat de voorstellen en afspraken, zo duidelijk mogelijk worden geformuleerd, zorgen dat bewoners zich organiseren om hun projecten uit te werken. Hierin heeft de „Fébul” (Federatie voor huurdersunies) een heel verhelderende en doortastende rol gespeeld.

Naast de huisvesting worden er dus op andere vlakken ook kansen geboden. Er wordt een sociaal netwerk geboden, je krijgt kans na te denken over een levensproject, er ontstaan solidariteitsmechanismen, je kan er je isolement doorbreken en zorgen dat je je kinderen of andere familie weer onder ogen kan komen.

In de vergaderingen leer je voor publiek spreken, leer je omgaan met andere meningen, je beseft dat anderen met heel andere ideeën in hun hoofd zitten, je leert dat je ondanks die verschillen toch kan samenwerken.

Er is ook individuele sociale hulp. Bewoners kunnen hun financiële en administratieve situatie terug in orde brengen. We kunnen hier gelukkig rekenen op „Chez nous /Bij ons” die een halftijds sociaal assistent detachteert. Vaak wordt ook de hulp ingeroepen van straathoekwerkers die informeren over risicoverminderend gedrag of alternatieve psychiatrische bijstand verlenen.

Deze plaats is een tussenstop, een transitzone of nog een „time out” voor iedereen die op zijn weg nood heeft aan een rustplek en waar hij een nieuw levensplan kan maken. Wij zijn ervan overtuigd dat er een wederzijds effect is van de groep op het individu.

Een gemengde groep bewoners.

Het streven naar een gemengde groep van bewoners op alle vlakken, is voor de vzw „woningen 123 logements” erg belangrijk. De 53 bewoners verschillen in geslacht, leeftijd, achtergrond, herkomst, scholing en gezinssamenstelling, ... De ontmoetingen met de andere en het samenleven zorgen dat er banden ontstaan en solidariteit groeit over de verschillen heen. Waarden zoals verdraagzaamheid en respect worden op een duurzame manier ontwikkeld door de dagelijkse confrontatie met verschillen. Ze leiden ook naar meer zelfvertrouwen en emancipatie. Iemand helpen vanuit een vriendschapsband of burenband is minder stigmatiserend dan een relatie met een hulpverlener.

De diversiteit maakt dat er verschillende talenten en vaardigheden zijn die goed van pas komen bij het samenwonen. De ene kan elektriciteit aanleggen, de andere kan een computer repareren en een internetnetwerk installeren, nog iemand anders kan koken of de gang versieren. Je bouwt er een reputatie op die niet gebaseerd is op carrière of bezit maar de waardering komt voort uit wat je doet en zegt. Je wordt op andere wijze gevaloriseerd, door de veelheid aan taken in het gebouw.

Voor mensen die thuisloos zijn geweest is er nog een ander voordeel. Het haalt je uit je isolement. Uit de Morgen van dinsdag 12 januari 2010 : „In de 123 woonden we samen als één

grote familie, hier is het meer ieder voor zich. Daar heb ik weer geleerd wat samenwonen was, het was mijn eerste echte woonst.”

Dit geldt voor de dakloze die uit zijn isolement komt en in groep gaat leven maar dit geldt ook voor bijvoorbeeld studenten die hun stereotiep beeld van arme, dakloze of persoon zonder papieren gaat aanpassen. De helft ongeveer van de bewoners heeft een echt huisvestingsprobleem gekend voor dat ze in het project terecht kwam.

Er wonen ook gemiddeld drie gezinnen in de 123. Voor gezinnen moet deze leefvorm eerder als transit periode gezien worden. Zij hebben na een tijdje nood aan meer intimiteit en rust. Gezinnen zijn wel heel belangrijk voor onze leefvorm. Kinderen dringen orde en hygiëne op aan de anderen en ze verzachten de sfeer. Ze brengen vrolijkheid en affectie. De vzw beheert nu ook 2 panden die uit verschillende appartementen bestaan waar gezinnen een plaats vinden.

In een grote gemeenschap leven is zeer tijdrovend, niet iedereen bezit een grote zin voor relativering en is bestand tegen chaos.

123 - 53 MENSEN MET EIGEN PROJECTEN, DOELSTELLINGEN, DROMEN,

- woningen creëren voor zoveel mogelijk mensen,
- anderen willen een gezond gemeenschapsleven opbouwen.
- Sommigen willen zo goedkoop mogelijk wonen en hun administratie op orde krijgen,
- Anderen willen een alternatieve manier van leven in praktijk zetten.
- Sommigen willen sparen en naar Californië vertrekken,
- Anderen vertrokken uit hun land en verwachten dat België een betere toekomst zal geven.
- Sommigen willen een gemeenschapsleven opbouwen,
- Anderen willen een dak boven hun hoofd en niet te veel lastiggevallen worden.
- Sommigen leven van dag tot dag,
- Anderen krijgen de kans niet om plannen te maken tot de dag dat ze papieren zullen hebben.

Conflicten zijn niet weg te denken als je met 50 samenwoont: verschillende generaties, verschillen in gedrag en cultuur, verschillen in motivatie om er te wonen. Buitenhuis werkende mensen hebben vaak een heel leven naast het project en zijn minder bereid om zo vaak bij de groep te zijn. Terwijl de kwetsbare mensen minder activiteiten hebben en de hele dag op zichzelf zijn aangewezen. Om hun vertrouwen te winnen en om met hen op een goede manier te kunnen communiceren moet je tijd vrijmaken en rond hangen. Dit uit zich bijvoorbeeld ook voor de recup beurtrol (eten gaan ophalen). Sommige mensen met inkomen doen niet mee omdat ze er niet van eten. Toch lijkt me dit een belangrijke vorm van solidariteit. Er wordt sommige buitenhuis werkende mensen verweten dat ze alleen maar vergaderen.

Meer evenwicht na een moeilijke start

Het eerste jaar in de 123 was niet evident: geweld, chaos, mensen met sociale en/of psychologische problemen voerden de boventoon. Het was een moeilijke realiteit die veel druk legde op de gemeenschap.

Hier ligt het zwakke punt van heel onze aanpak. We werken met kwetsbare mensen die we bovendien aan allerlei vormen van stress blootstellen. In het begin van een bezetting stellen zich namelijk altijd problemen. Je zit in een ongebruikelijke administratieve situatie, dus moet je je rechten afdwingen en dat vraagt tijd en risico's. Er komen conflicten met politie en overheden. Het is belangrijk dat iedereen daarin begeleid en geïnformeerd wordt. Op straat leven is ook een stresserende ervaring natuurlijk.

Samenleven kan voor sommigen een verademing betekenen, voor anderen kan het een bron van stress en psychologische problemen meebrengen. Mensen die uit noodzaak gaan samenwonen of diegenen die er bewust voor kiezen, gedragen zich anders.

Elke bewoner had zijn doelstellingen en droombeelden van wat het gebouw moest worden. Een vorm van ordening bekomen was een traag proces. We hebben veel verschil-

lende pistes geprobeerd, stelselmatig een aantal stappen vooruit gezet en af en toe een aantal stappen achteruit gezet.

Armoedefonds van de Koning Boudewijnstichting. Daarna werden we erkend binnen het „Fonds Barones Monique van Oldeneel tot Odenzeel”.

Foto: Catherine Antoine



Na drie jaar is er een zeker evenwicht gekomen. Er is nu een kern van mensen die elkaar beter kennen, die op elkaar inspelen en kunnen samenwerken. Verschillende werkgroepen zijn ontstaan voor het beheer van de financiën, voor het onthaal van nieuwe bewoners, voor de organisatie van de ruimtes, en voor de ateliers: recup, fietsatelier, friperie (tweedehandskleding). Problemen worden beter overlegd en aangepakt.

We denken na over hoe je het leven op een collectieve manier kan organiseren. Hoe dat samenleven meer kan zijn dan de som der delen.

Nu staan we voor grote veranderingen naar de toekomst toe. We kregen subsidies. Eerste kleine projectgelden voor het fietsatelier en van het

Deze middelen willen we gebruiken om nog meer gebouwen te openen en mobiele installaties aan te schaffen zoals lampen en douches, om deze gebouwen naar minimum normen voor bewoning te voorzien en er mensen in te huisvesten.

Met nieuwe bezettingen groeien we wel uit onze kleren en moeten we ons anders gaan organiseren om het hoofd boven water te houden.

Een vzw met de administratie en financiële situatie van één gebouw moet groeien naar een organisatie die verschillende gebouwen kan beheren.

Het dagelijks leven in de 123

Elke bewoner tekent een conventie met de vzw. Daarin staat dat hij of zij elke dinsdag zal deelnemen aan de bewonersvergadering en een maandelijkse bijdrage zal leveren aan de huishoudelijke lasten. We berekenden dat elke dag leven in de 123 volgens het water en elektriciteitsverbruik 2 euro per bewoner per dag kost. Er zijn natuurlijk nog veel andere kosten voor het onderhoud van het gebouw zoals bijvoorbeeld toiletpapier en onderhoudsproducten of dakherstellingen. Dus betalen diegenen zonder inkomen toch 60 euro. Diegenen die een uitkering hebben van het OCMW of werkloosheidsuitkering betalen 90 euro zij die meer verdienen betalen 120 euro per maand. We kiezen elk jaar ook een tweetal mensen die van de solidariteit mogen leven. Zij hebben geen inkomen en zijn daarenboven ook ziek bijvoorbeeld.

De bewonersvergadering is theoretisch de plek waar alle beslissingen moeten genomen worden. Daarnaast bestaan er werkgroepen die de beslissingen in kleine werkgroepen voorbereiden.

We vragen elke bewoner om zich in te zetten voor één van de werkgroepen, een beurt op te nemen in de kuisbeurtrol en recup beurtrol en de eigen ruimte schoon te houden en deel te nemen aan werken die in het gebouw nu en dan moeten worden uitgevoerd.

De werkgroepen zijn: „logements”, „financies”, „recup”, fietsatelier, houtatelier, cocul of de „commission culturel”, friperie, volkskeuken, Schildersatelier, PAF (participation aux frais)

Daarnaast zijn er ook alle huishoudelijke taken zoals de vuilbakken buiten zetten, kuisen en recup doen. We hebben een afspraak met een aantal kleine grootwarenhuisketens waardoor we het voedsel dat de dag zelf vervalt mogen ophalen. Voor mensen zonder of met weinig inkomen betekent dit een steuntje in de rug.

Onze organisatievorm past niet goed bij hoe raden van beheer wettelijk moeten georganiseerd worden. Daarbij komt dat we van 1 gebouw, een vzw zijn geëvolueerd naar een vzw met 4 gebouwen. Moeilijk is het administratief

DE WERKGROEPEN

- **Groep huisvesting.**
Zij bekijkt alle ruimten en waarvoor ze gebruikt worden. Ze onthaalt ook nieuwe bewoners en maakt een wachtlijst op van alle mensen die hier graag zouden komen wonen. Dit mondt uit in werkgroep nieuwe bezettingen.
- **Werkgroep nieuwe bezettingen.**
Die ontstond toen de wachtlijst te lang werd en we vonden dat er andere gebouwen moesten in gebruik worden genomen. We besloten alle mensen van de wachtlijst bijeen te brengen en samen met hen gebouwen te gaan zoeken, hen uit te leggen hoe een bezetting eraan toegaat en dan ook echt actie te ondernemen.
- **Werkgroep financiën.**
Zij beheert de boekhouding en de financiën van de vzw. Maar ook wordt er nagekeken of iedereen zijn bijdrage betaalt en hoe we omgaan met wanbetalers.
- **Fietsatelier**
Elke dinsdag en donderdagavond kan je je fiets zelf herstellen met hulp van een bewoner expert. Wisselstukken kan je van oude wrakken recupereren.
- **Houtatelier**
wordt op dit moment uitgebouwd.
- **Een Friperie**
of noem het een tweedehandskleding weggeefwinkel
- **Een schildersatelier.**
Een aantal schilders van in en buiten het gebouw delen een atelier.
- **Volkskeuken**
Elke zondag om 19u kan iedereen komen eten tegen een vrije *bijdrage hiervoor* wordt eten goedkoop of gratis opgehaald op de vroegmarkt of de abattoirs. De maaltijd is vegetarisch.
- **De Raad van Beheer**
Zij neemt geen beslissingen. Zij bespreekt de organisatie van de vzw, brengt verschillende vertegenwoordigers van de werkgroepen samen en kan te bespreken zaken op de agenda van de bewonersvergadering plaatsen.

opvolgen van dit alles met een vrijwilliger die de boekhouding doet, één halftijdse sociaal assistent die de individuele problemen van mensen voor zijn rekening neemt en de gulle hulp van de Fébul (Federatie van huurderunies). Subsidies dringen ons een andere werkwijze op.

Nieuwe bezettingen nieuwe organisatie

Eens mensen bij ons onderdak hebben gekregen leeft bij hen soms de hoop om ook in volgende projecten een plaats te kunnen krijgen. Dit hebben we tot nu toe steeds kunnen realiseren maar misschien komt er een tijd dat dat niet zo vanzelfsprekend meer zal zijn. Onderdak vinden voor 50 mensen tegelijk is dan niet gemakkelijk. Bij nieuwe bezettingen werd daarover al nagedacht.

Zo werd aan de bewoners van de Vooruitgangstraat gevraagd om naast de bijdrage voor huishoudelijke lasten ook een kleine som opzij te zetten die dan op het einde van de conventie

het om tijdelijke bewoning gaat. We merken dat mensen die vaak woononzekerheid hebben gekend, de periode van 2 jaar enorm lang vinden.

De vzw moet zich ook aanpassen aan die nieuwe bezettingen. Heel het systeem van vergaderingen met welke beslissingsbevoegdheden moet uitgeklaard worden. De Raad van Beheer zal de functie van koepel krijgen waarop vertegenwoordigers van elk gebouw aanwezig zullen zijn, een beheersorgaan ten dienste van de verschillende bezettingen.



Foto: Catherine Antoine

groot genoeg is om een huurwaarborg te kunnen betalen.

We proberen in de onderhandelingen een conventie met een lange opzegtermijn te bekomen waardoor we meer tijd hebben om iedereen te kunnen herhuisvesten. Het is ook belangrijk om van bij het begin goed te communiceren, op voorhand goed uit te leggen dat

Zoals op dit moment al gebeurt, heeft elk gebouw zijn bewonersvergadering. De werkgroep „logements” is een plaats waar mensen die aan onze vzw willen meewerken zich komen aanbieden of wanneer bewoners intern willen verhuizen. Deze groep kan voor de verschillende bewonersvergaderingen werken. Ook zouden we graag algemene vergaderingen of werk en denkdagen houden met alle 150 bewoners.

Samen met de Fébul wordt onderzocht hoe in de toekomst sociale woningen die leegstaan omdat ze niet meer voldoen aan de normen en verbouwd zullen wonen toch bewoond kunnen worden in de tussentijd. Onderhandelingen met sociale huisvestingsmaatschappijen en hun koepel de BGHM (Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij) werden reeds begonnen.

123 en ik

Ik heb de beweging leren kennen via mijn werk als opbouwwerkster voor Samenlevingsopbouw Brussel bij buurthuis Bonnevie. Ik had zin om deze bezetting en woongemeenschap zelf te beleven. Ik had zin om deze concrete en directe vorm van actievoeren te leren kennen. Als je 10 jaar in Brussel woont, ken je de stad goed. Het was tijd om de gelaagdheid te verkennen.

Ik ben er in juni 2007 gaan wonen en tot op vandaag woon ik er nog steeds. Ik heb mijn steentje proberen bij te dragen aan het gemeenschapsleven in de 123 en de strijd voor „het recht op wonen” in Brussel. De groep „admissions/logement” kan elke maandag op me rekenen en daarna begeleidde ik een nieuwe groep bewoners in een tijdelijke bezetting in Etterbeek. Dinsdag is er de wekelijkse bewonersvergadering. Ik hielp een subsidiedossier uit te schrijven bij het Armoedefonds van de Koning Boudewijnstichting voor het verhogen van het welzijn en de hygiëne in het gebouw. Ik ben ook medebeheerder van de vzw woningen 123 logements. Ik kook op grote evenementen. Ik doe mee aan de kuisregeling en de recup beurtrol. Daarna ben ik de nieuwe bezetting gaan opvolgen en deze groep begeleiden door de vergaderingen te structureren. Dit was allemaal groepswerk waarbij de talenten van de ene de vaardigheden van de andere aanvult.

De fotografie was een andere passie. Ik volgde 4 jaar avondschoon bij de academie voor beeldende Kunsten in Anderlecht. Ik maakte mijn eindwerk fotografie over het komen en gaan van de bewoners van de 123. We wonen er na twee jaar nog steeds. Sommige bewoners zijn later toegekomen, anderen zijn weggegaan.

Het is onze/mijn bedoeling dat de 123 een „passageplek” wordt waar je een tijdje tot rust kan komen, je financiële of administratieve situatie kan in orde brengen, waar je in een groep leert leven, waar je kansen krijgt. Het is belangrijk dat je ook weer vertrekt. De echte wereld is daarbuiten.

Ik heb de bewoners van de „123” uit hun omgeving gehaald. Ik was geïnteresseerd in de mensen op zich en niet in wat de omgeving vertelt over die mensen. Ik was geïnteresseerd in wie ze waren, hoe ze hier terecht waren gekomen en waarom.

Ik vind het belangrijk dat mensen aangesproken worden op wie ze zijn en wat ze doen eerder dan waar ze wonen, welke kleren ze dragen, hoe ze eruit zien. De armoedige situatie van een kraakpand zou de interpretaties te veel sturen.

Tegen mijn verwachtingen in moest ik bij de meeste van mijn medebewoners niet lang aandringen om ze te mogen fotograferen. De meeste bewoners bedankten me eerder en veel foto's zijn naar familie of thuisland verzonden.

Ik gaf weinig aanwijzingen aan mijn modellen, ik wou dat ze zich toonden zoals ze zich voelden.

Het zat in mijn achterhoofd maar ik durfde er eerst niet voor uitkomen. Het heeft redelijk lang geduurd voordat ik de eerste foto's in de 123 nam. Eerst kleinbeeld foto's van de eerste werken: het dagelijkse leven. Daarna enkele testen van portretten in gemeenschappelijke ruimten, om me daarna terug te trekken naar de rust van mijn kamer waar een hoek mijn daglichtstudio werd.

De portretten waren een manier om met mensen een band op te bouwen. Hen uit te nodigen op mijn kamer, mijn foto's te laten zien en met hen wat na te denken over wat dit gebouw voor hen betekent, wat het voor hen is.

Ik hou van mensen die geleefd hebben, overleefd hebben en die gehavend verder leven. Ik ga ernaar op zoek. Mensen die doordat ze van alles hebben meegemaakt, niet meer in staat zijn blij te zijn met een normaal leven en op zoek gaan

naar uitdagingen. Mensen die zich afzetten tegen de wereld daarbuiten misschien omdat die wereld hen niet altijd goed behandeld heeft.

Het gebouw werd door vrienden, kennissen en familie vaak gezien als een onheilsplek, waar ik niet meer uit zou komen. Ze maakten zich veel zorgen om mij.

Terwijl ik mezelf heb ontplooid op een manier die ik anders niet had kunnen vinden. Ik ben de bewoners van de „123” dankbaar. Ook ik had de 123 nodig.

CATHERINE ANTOINE

Zie ook <http://www.123rueroyale.be>

Foto: Catherine Antoine



FEAR AND FUN IN DE OPENBARE RUIMTE.

REGULERING TEN KOSTE VAN SPONTAAN INITIATIEF.

Gebiedsverboden: het topje van de ijsberg

Een bericht dat klinkt als een fait divers, ware het niet dat het verband houdt met ons veel gekoesterde streven naar meer veiligheid. In navolging van de politiezone Meetjesland-centrum heeft de Lowazone (Lovendegem – Waarschoot – Zomergem - Nevele) een toegangsverbod afgekondigd voor jongeren die systematisch fuiven op hun kop zetten en rel schoppen (De Morgen 18.02.2010). Op een zwarte lijst voorkomende relschoppers die het toch wagen worden bestuurlijk aangehouden en krijgen uitgaansverbod. Dit fuifverbod wordt als een preventieve maatregel voorgesteld. De politie benadrukt dat het niet om een straf gaat maar om een administratieve maatregel.

Iets vergelijkbaars bestaat in Nederland onder de benaming Collectieve Winkelontzegging (cwo). Het systeem werd in Den Haag geïntroduceerd. Handelaars kunnen zich bij de maatregel aansluiten en wanneer men een persoon na een vergrijp de toegang tot een winkel ontzegd heeft, geldt de maatregel voor alle winkels die bij het systeem aangesloten zijn. Deze winkels zijn voorzien van een cwo- sticker. Wanneer iemand het verbod overtreedt, dan kan hij vervolgd worden voor lokaalvredebreuk. Naast het collectieve karakter van de maatregel is er nog een belangrijk verschil met het fuifverbod in het Meetjesland en omstreken. In feite gaat het in Den Haag om een vorm van quasi-strafrecht waarin privé actoren (winkeluitbaters) in het verlengde van en gesuperviseerd door justitie zelf gaan oordelen over de waarheid omtrent gepleegde feiten (i.t.t. het strafrecht is er geen redelijk vermoeden van schuld noodzakelijk) en alternatieve strafafoeningen gaan toepassen (bvb. opbellen van ouders; aan de schandpaal nagelen). Uit evaluatie blijkt dat de maatregel zelfs bij deelnemende winkeliers weinig gekend is en dat er bij toepassing vrij veel willekeur



wordt vastgesteld. Toch vindt het systeem zijn weg naar veel andere steden en gemeenten.

Fuif- en winkelverboden zijn samen weer varianten op het in Engeland bestaande beleid van Anti-Social Behaviour Orders (ASBO's) waarbij het jongeren verboden is zich gedurende langere tijd op te houden in een nader omschreven gebied. Overtredingen van gebiedsontzeggingen worden met vrij zware straffen beboet, zwaarder dan geverbaliseerde overlast zelf. Daardoor zou de politie geneigd zijn vlug ASBO's op te leggen in de wetenschap dat bij voorspelbare niet-naleving zwaarder kan bestraft worden. Daarom zijn de ASBO's in Engeland omstreden. Maar niet alleen daarom. Vanuit de logica van het systeem zouden 40 à 50 % van de ASBO's terecht worden opgelegd maar er zouden veel overtredingen zijn omdat het toezicht moeilijk te organiseren valt. ASBO's zorgen ook voor de verplaatsing van problemen, niet alleen territoriaal maar ook naar het gezin en naar scholen.

Een gevolg is ook dat veel klachten meteen naar de politie gaan in plaats dat bewoners zelf pogingen doen om tot vergelijking te komen. Ofschoon de maatregelen bij aanhoudend intimidatie voor een zekere rust zorgen, wordt recidive niet verlaagd omdat het systeem eigenlijk staat voor een individueel afwerken van collectieve problemen. Onderliggende problemen van onmaatschappelijk gedrag en de daaraan gekoppelde nood aan persoonsgerichte gedragsinterventies worden hiermee ontlopen.

Critici van de ASBO-aanpak wijzen tenslotte op nog 2 gevaren. Een eerste gevaar is een mogelijk effect naar onderen. De verleiding is groot om gebiedsontzeggingen ook uit te breiden naar bv bedelaars, hangjongeren en psychiatrisch gestoorden. Omgekeerd is er het sluipend gevaar dat de installatie van een zero-friction omgeving, al dan niet vergezeld van zero-tolerance maatregelen, de mogelijkheid van stadsbewoners beperkt om tolerante attitudes te ontwikkelen en om zich een heterogeen publiek voor te stellen. Zeker bij het wegwerken van alledaagse conflicten in de publieke ruimte zou er dan nog weinig marge beschikbaar blijven om het samenleven te oefenen.

Door homogenisering komt de vitaliteit van de stad in het gedrang. Een stedelijke omgeving staat per definitie voor onzekerheid, onbekendheid en heterogeniteit en deze context vereist een zekere robuustheid van personen om daaraan het hoofd te bieden. Echter, de overmatige ijver voor veilige omgevingen creëert kasplantjes met weinig weerbaarheid die op hun beurt fel en agressief gaan reageren, ook op kleine inbreuken.

Sluipende regulering van de publieke ruimte

De hierboven beschreven en becommentarieerde beleidsmaatregelen uit Engeland en Nederland zijn terug te vinden in het zesde jaarboek van het Nederlandse tijdschrift voor sociale vraagstukken. Onder de titel Omstreden ruimte. Over de organisatie van spontaniteit en veiligheid gaan een twintigtal wetenschappers en een enkele journalist na hoe het gesteld is met de sociale kwaliteit van de openbare ruimte. In bijna alle bijdragen komt tot uiting dat het met die kwaliteit niet zo bijster goed is gesteld. Levendige straten en pleinen worden nog altijd beschouwd als de kraamkamers van sociale binding en integratie, plekken waar de lokale samenleving via de interactie van ongedwongen burgers gestalte krijgt. Maar nooit eerder kregen straten en pleinen zo'n negatieve waardering vanwege burgers die zich aan alle kanten belaagd voelen en, omdat ze zelf niet meer corrigerend durven optreden, voor meer veiligheid een uitdrukkelijk beroep doen op de overheid. Alles wijst er op dat er een sluipende regulering van de publieke ruimte aan de gang is. Gebiedsverboden zoals hoger beschreven vormen dan ook maar het spreekwoordelijke topje van de ijsberg. Angst voor "ongewenste bezoekers" zet een negatieve spiraal in werking die leidt tot een groot tekort aan sociale of multifunctionele pleinen (of nog gezinsvriendelijke pleinen). Onderzoek heeft een soort selffulfilling prophecy blootgelegd: als de ontwikkeling van een plein gestuurd wordt door wantrouwen, als de inrichting van een plein in het teken staat van beheersing van criminaliteit en onveiligheid, dan worden het onaantrekkelijke en onveilige pleinen. Nochtans is angst niet het enige principe dat het reguleren van de openbare ruimte aanstuurt.

Fear en fantasy

Naast fear is er ook fantasy waarop wordt ingezet. Er is met name een soort Disneyisation van de openbare ruimte aan de gang. Pretparken hebben die eigenaardigheid dat ze bezoekers aantrekkelijk doch strikt gecontroleerd vermaak voorschotelen. Niets wordt aan het toeval overgelaten om het gebruikers in alle opzichten naar de zin te maken maar dat is enkel mogelijk wanneer een uitgebreid arsenaal aan controlemechanismen in stelling is gebracht.

De uitgangspunten van aantrekkelijk en gecontroleerd vermaak („met plezier onder controle”), eigen aan het commercieel managen van pretparken, zet zich door in de openbare ruimte. Het element van citymarketing dat de laatste decennia in steden een steile opmars heeft gekend is daar schatplichtig aan. Alles wordt in het werk gesteld om de bezoeker van de stad als consument de allerfijnste impressies te bezorgen met nadruk op klantvriendelijkheid en entertainment. In het verlengde hiervan en om het gebruik van pleinen te stimuleren worden allerlei activiteiten onder begeleiding opgezet: sport- en spelactiviteiten, buurtfeesten, festivals, concerten, Men zou dit de animatiebenadering kunnen noemen in de strategie die op fantasie is gericht. Deze benadering biedt het voordeel dat een diversiteit aan gebruikers met mekaar in contact komt terwijl een stuk van de sociale controle ook bij hen wordt gelegd. Een andere vorm van fantasie betreft het managen van de publieke ruimte. Mensen maken de stad is hier een schoolvoorbeeld van. Buurtbewoners werken aan straatagenda's. Reglementen waar bewoners zich achter zetten worden zichtbaar in het straatbeeld opgehangen. De op angst gerichte strategie neemt eveneens 2 vormen aan. Pleinen worden hetzij ingericht als een soort vesting (fortress approach) - hekkens, obstakels, mosquito's, samenscholingsverboden - hetzij als een panopticum (een volledig door camera's en politiepatrouilles gecontroleerde ruimte – panoptic approach) hetzij een mengeling van beide. De fear benadering is er uitdrukkelijk op gericht bepaalde groepen uit de openbare ruimte te verwijderen. Ze maakt pleinen in sé niet veiliger omdat, nogmaals, publieke

veiligheid primair niet verzekerd wordt door het optreden van politie maar door controlenetwerken die bewoners over de openbare ruimte spannen. Deze benadering leidt wel tot een parochialisering van pleinen: mensen gaan pleinen bewust vermijden of pleinen worden door specifieke groepen gekoloniseerd. Precies deze parochialisering zet de negatieve spiraal van het verval van de openbaarheid in beweging. In dat opzicht scoren gereguleerde pleinen (via animatie en management) beter. Als het er op aan komt bepaalde groepen van pleinen te weren, dan wel in de eerste plaats jongeren die „hangen”. Vandaar, zeker in Nederland, de oververtegenwoordiging van sport- en activiteitenpleinen, meestal op plaatsen waar burgers er niet te veel last van ondervinden. Daaruit blijkt een „niet zien en horen” strategie die ook zijn nadelen kent: dergelijke specifiek op jongeren gerichte pleinen zorgen vaak voor een verschuiving van problemen, zijn stigmatiserend en worden vaak een exclusieve mannenaangelegenheid. Vrouwen treft men er zeer weinig aan. Een oplossing waarbij veiligheid er werkelijk toe doet ligt niet in de inrichting van jongeren- of kindvriendelijke pleinen, maar in het herstellen van het multifunctioneel karakter van pleinen: er gaan veel activiteiten door, er zijn veel uiteenlopende groepen aanwezig en in die zin zijn dergelijke pleinen minder kind- als wel gezinsvriendelijk.

Overheid aan zet

Het is een wijd verspreide idee dat veiligheid in deze tijden van global and local disorder van cruciaal belang is en dat het in eerste instantie een taak is van de overheid om haar burgers een gevoel van veiligheid te bezorgen. Niet verwonderlijk dus dat politieke partijen in Nederland – maar België zal hierop zeker geen uitzondering maken – onder mekaar wedijveren om de behoefte aan veiligheid bij de kiezer te bevredigen. De links/rechts tegenstelling die traditionele politieke partijen verdeelt in hun opstelling rond en benadering van maatschappelijke vraagstukken speelt niet langer in het domein van de openbare orde. Dat wil zeggen: alle partijen plaatsen veiligheid hoog op de agenda. De kwestie is of men een eerder libertaire dan wel autoritaire afhandeling van

de veiligheidsproblematiek aankleeft. Wil men regelen en sturen van bovenaf? Of zoekt men het heil in spontaniteit en sociale zelfregulering? Bestaat zoiets als „strenge vaderpartijen” in tegenstelling tot „verzorgende ouderpartijen” (strict father versus nurturing parent)? Er zijn nog wel nuances, maar feit is dat, als men het politieke landschap tussen 1946 en 2003 overziet, dat er dan een aardverschuiving heeft plaatsgevonden in de richting van meer repressieve maatregelen. De figuur van Pim Fortuyn (2002) heeft het ganse debat nog eens extra aangezwengeld. Verkiezingsprogramma's hebben vandaag de dag een dominant repressieve en minder een stimulerende toon.

Wat denken hangjongeren zelf?

In de bundel wordt ook nagedacht over mogelijkheden tot spontane ontmoetingen en hoe die te laten plaatsvinden (met onder meer een bijdrage van onze eigenste Ruth Soenen en haar veldonderzoek op tram 12 in Antwerpen). Een andere interessante bijdrage benadert de kwestie van spontaniteit en controle vanuit de beleveniswereld van de „objecten van veiligheidsbeleid” bij uitstek, de zogenaamde hangjongeren. In verschillende steden in Nederland werden ze in hun habitat, de hangplek, benaderd. Door de bank genomen worden „stoute” hangjongeren in 3 categorieën ingedeeld: hinderlijke groepen, overlastgevendende groepen en criminele groepen. Deze groepen komen voor in een verhouding van 7-2-1. Interviews bij de eerste 2 categorieën leren het volgende. Buurt- en ontmoetingscentra behoren tot hun minst favoriete plekken wegens teveel regels. Ze hebben een vrij goede kennis van fatsoensnormen maar accepteren ze niet als vanzelfsprekend. Ze voelen wel schaamte voor onfatsoenlijk gedrag en kunnen zich best voorstellen wat dat teweeg brengt. De vele technische en fysieke ingrepen om hen het leven zuur te maken deert hen weinig, maar de onophoudelijke politiepatrouilles en bijhorende boetes als gevolg van zero tolerance irriteert hen mateloos. Ze hebben ook het land aan het feit dat buurtbewoners nooit rechtstreeks met hun klachten naar hen toekomen, maar onmiddellijk de politie inschakelen. Ze voelen zich niet serieus genomen omdat ze de kans niet krijgen om te

onderhandelen. Het is integendeel de politie die in hun ogen de strijd om de ruimte in het voordeel van de modale burger beslecht. Dat ze object zijn en geen partners van beleid stoot hen tegen de borst. Uit deze onderzoeksjournalistiek blijkt opnieuw hoe informeel toezicht door burgers die zich actief opstellen vervangen wordt door formele politionele controle met burgers die zich terugtrekken in een passieve rol.

Besluit

In Nederland maar waarschijnlijk niet minder in België staat de openbare ruimte viervoudig onder druk. Er is op de eerste plaats de toenemende privatisering en individualisering (zie ook de bijdrage over het gsm-gebruik en het juk van de zware terreinwagens op de openbare weg). Er is ten tweede de toenemende compartimentalisering (hoger parochialisering genoemd). Er woedt ten derde een intense strijd om de ruimte waarin nu eens bezetting dan weer herovering de boventoon voeren. En tenslotte en niet in het minst heeft city marketing en de bijhorende commercie uitzicht, functies en gebruik van de openbare ruimte grondig dooreen geschud. De uitkomst levert virtuele sociale cohesie voor een virtuele wereld.

ALAIN STORME

H. Boutellier, N. Boonstra en M. Ham (red.), *Omstreden ruimte. Over de organisatie van spontaniteit en veiligheid*. Amsterdam, Van Gennep/TSS, 2009, 270 pp.

GRENSLAND.

JE BENT ER ZO, MAAR HOE RAAK JE ER WEG?

GRENSLAND is een beklijvende roadmovie die slingert langs de grenzen van sociale uitsluiting en langdurige werkloosheid en vraagtekens plaatst bij de manier waarop de maatschappij met armoede omgaat.

Armoede is begrensd zijn. Hoe verder je afdaalt, des te meer grenzen zich opwerpen. Ze beletten om opnieuw een plaats te krijgen in de maatschappij en in het bijzonder op de arbeidsmarkt.

GRENSLAND volgt het leven van vijf bewoners uit een sociale woonwijk in Vlaanderen met het buurthuis als centrale spil. Aan de hand van deze vijf verhalen wordt een eerlijk en veelzijdig beeld geschetst van het complexe probleem van armoede en kwetsbare groepen op de arbeidsmarkt. Ook wordt duidelijk wat buurtwerk en buurtdiensten in het leven van mensen kan betekenen.

GRENSLAND werd gerealiseerd op vraag van *Samenlevingsopbouw West-Vlaanderen* en de Uitwisselingstafel Buurt- en Nabijheidsdiensten Westhoek. De documentaire is gebaseerd op een universitair onderzoek naar de meerwaarde van buurt- en nabijheidsdiensten, uitgevoerd door Carmen Mathijssen (KU-Leuven). Uit dit onderzoek blijkt dat buurtdiensten heel wat meer doen dan mensen aan een job helpen. Zij zijn ook een belangrijke schakel om de leefbaarheid in sociaal achtergestelde buurten te verbeteren. Deze meerwaarden vallen echter moeilijk hard te maken met cijfers.

Om te tonen wat sociale uitsluiting op de arbeidsmarkt voor mensen betekent en om de meerwaarden van buurtdiensten in dit kader zichtbaar te maken, werd een beroep gedaan op het productiehuis *Een Andere Wereld Films*. Het registersduo Jelle Janssens en Sofie Hanegreefs namen het veldonderzoek van Mathijssen onder handen en realiseerden een inhoudelijk en artistiek hoogstaande documentaire.

De camera observeerde het dagelijkse leven in een sociale woonwijk van september 2007 tot mei 2008 en volgde vijf bewoners. De ontmoetingsruimte van de buurtdienst vormde hiervoor de uitvalsbasis. Niettegenstaande Grensland werd gefilmd in één welbepaalde wijk in één welbepaalde gemeente, zijn de verhalen herkenbaar en terug te vinden in alle Vlaamse gemeenten.

De relatief lange draaiperiode was in de eerste plaats noodzakelijk om duidelijke evoluties en verschillen binnen de leefgemeenschap van de wijk te kunnen vastleggen. Maar ze zorgde er ook

voor dat er een hechte vertrouwensband tussen de filmmakers en de bewoners kon groeien. Zo konden ze doordringen tot verschillende levens en de mens achter de problemen ontwarren. Dit leverde aangrijpend, soms erg intiem, maar vooral erg menselijk filmmateriaal op.

„Weet je dat wij moesten leven van mijn klein inkomen alleen? Ik was het gezinshoofd van ons twee. 50 euro per week. Dat is echt de waarheid. Dat was niet te doen.”

„Toen we met twee waren, kregen ze altijd alles waar ze om vroegen. Nu sta ik er drie jaar alleen voor en moet ik vaak zeggen:

„Dat gaat niet. Mamma staat er alleen voor.” Dat begrijpen ze moeilijk.”

„Ik ben een vrouw die graag lacht ... maar mocht je mijn binnenste kennen. Het is wel moeilijk.”

„Als ik iemand kan helpen, dan maakt me dat ook blij. Dan ga ik naar huis en voilà: ik heb weer iemand gelukkig gemaakt. Dat maakt mij ook blij en dat geeft me moed. Zie je wel dat ze je toch nog nodig hebben. Zie je wel dat je meetelt.”

„Vroeger was het hier aangenaam. Je zag je burens buiten en je deed een praatje. We hielpen elkaar, maar nu slaan ze de deur toe en is het ieder voor zich.”

„Het werk zit in mij, maar als mensen me zien, zeggen ze: 'Wat kan jij doen?'. Ze beseffen het niet. Ik heb altijd de wilskracht gehad om te werken. Maar ze aanvaarden me niet. Dat is het probleem.”

GRENSLAND biedt een kant en klaar pakket om gesprek over armoede en sociale uitsluiting op een eenvoudige manier te organiseren. Naast de documentaire zelf is er de „informatieve extra” op DVD met wetenschappelijke en politieke duiding. Om nabespreking te ondersteunen, werden diverse gespreksformules ontwikkeld. Er zijn gespreksleidraden voor drie doelgroepen: mensen in armoede, verenigingen en groepen in het middenveld, leerlingen hoger secundair onderwijs (16+).

Het DVD-pakket GRENSLAND kan aangekocht worden bij Samenlevingsopbouw Vlaanderen. Er is eveneens een Franstalige en Engelstalige versie beschikbaar. De gespreksleidraden kunnen gedownload worden via de portaalsite van de sector Samenlevingsopbouw: www.samenlevingsopbouw.be



D'BROEJ VAN START

VZW D'BROEJ - de Brusselse Organisatie voor Emancipatie van Jongeren - verenigt in Brussel voortaan 7 wijkgerichte werkingen maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren (wmkj's) waaronder ook de wmkj-werking van Samenlevingsopbouw Brussel in Peterbos. Midden jaren '90 nam Samenlevingsopbouw Brussel in de sociale hoogbouwwijk Peterbos (Anderlecht) het initiatief voor een eigen kinder- en jongerenwerking – in 2001 werd Jongerenwerking Peterbos erkend als wmkj. Na ongeveer 15 jaar neemt Samenlevingsopbouw Brussel nu dus afscheid van haar 4 Peterbos-jeugdwerkers maar ze doet dit met meer dan een goed gevoel. D'BROEJ wil een broei-nest zijn waar talenten van kinderen en jongeren worden ontwikkeld en waar wat broeit in de wijken door de kinderen en jongeren ook vertolkt kan worden. De startactie van D'BROEJ afgelopen weken was in die zin alvast veelbelovend. 12 groepen uit de Brusselse wmkj's spraken zich uit over hun wijk en staken ook zelf de handen uit de mouwen: wat loopt er scheef, wat willen we ze zelf veranderen? Drugsgebruik in de metrohalte, diefstal en inbraak in de wijk, auto's die te snel door de straten racen, geen ruimte om te voetballen, afval en hondenstront op de stoep, een eigen ontmoetingsplaats in de wijk ... het resultaat van hun acties en meer informatie over D'BROEJ vind je op www.dbroej.be. Samenlevingsopbouw Brussel blijft in Peterbos wel nog verder actief met opbouwwerkactiviteiten in het kader van het programma fysieke en sociale leefbaarheid. En op het terrein is er een nauwe samenwerking met de jeugdwerkers en met dus D'BROEJ. Een uitgebreid relaas van het opbouwwerk in Peterbos zul je trouwens kunnen lezen in het juni-nummer van Opbouwwerk Brussel (nummer 99).



d'broej

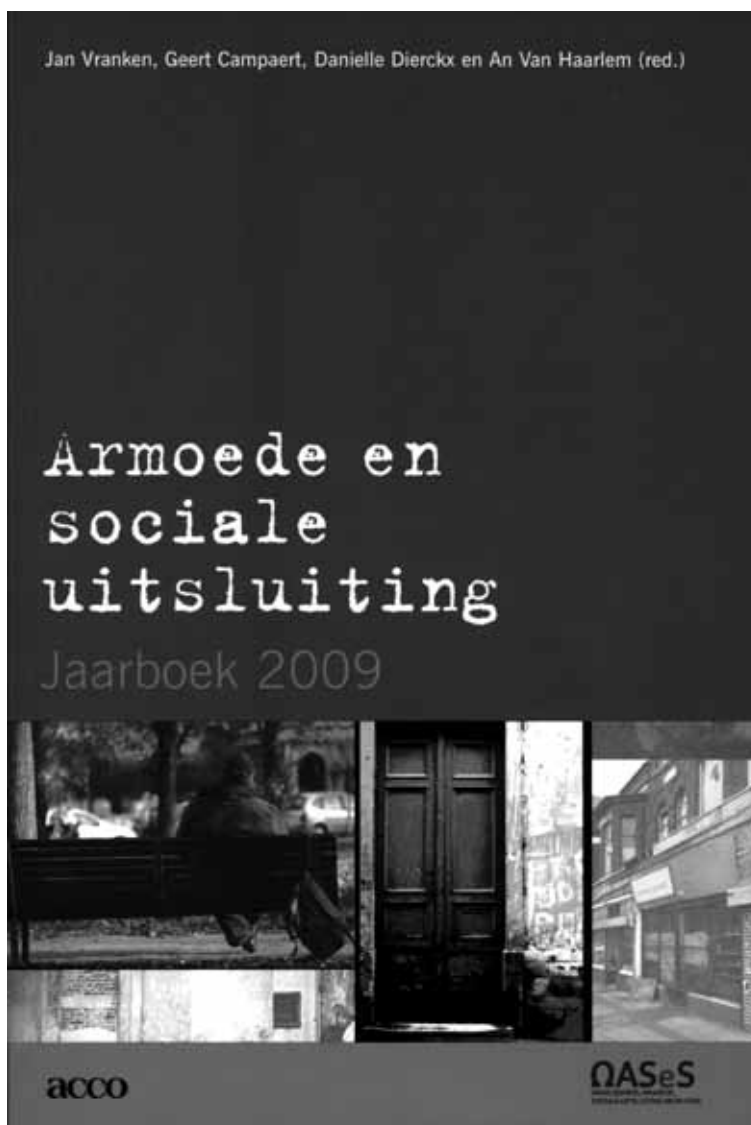
ARMOEDE EN SOCIALE UITSLUITING

JAARBOEK 2009

In het laatste jaarboek *Armoede en sociale uitsluiting* staat een schrijverscollectief uitvoerig stil bij de armoede in Brussel. Uit de cijfers blijkt dat de armoede er op grote schaal voorkomt maar sterk territoriaal geconcentreerd is. Veel aandacht gaat uit naar de problematiek bij jongeren en mensen zonder papieren. Hervreiding

tussen arm en rijk in Brussel is absoluut noodzakelijk en vereist de ontwikkeling van een eigen Brusselse strategie.

J. Martens, M. Deman, N. Mondelaers, D. Alliet, H. Raus, G. Claes, Hervreiden voor Brussel. In: J. Vranken e.a. (red.), *Armoede en sociale uitsluiting. Jaarboek 2009* pp. 117-141. Acco/OASeS, Leuven/Den Haag, 2009, 385 pp.



INHOUD & COLOFON

EDITORIAAL	P. 3
ERVARING MET DE ERVARING, HET VERHAAL VAN EEN STUDIEDAG.	P. 5
MEERWAARDE VAN ERVARINGSDESKUNDIGEN IN HET ONDERWIJS.	P. 9
ERVARINGSDESKUNDIGEN IN DE ARMOEDE. ERVAREN ZIJ OPWAARTSE SOCIALE MOBILITEIT?	P. 11
DE OPGELEIDE ERVARINGSDESKUNDIGE BINNEN SAMENLEVINGSOPBOUW BRUSSEL.	P. 15
EEN COMMUNITY LAND TRUST IN BRUSSEL?	P. 17
KONINGSSTRAAT 123 RUE ROYAL.	P. 31
FEAR AND FUN IN DE OPENBARE RUIMTE.	P. 41
GRENSLAND. JE BENT ER ZO MAAR HOE RAAK JE ER WEG?	P. 45
D'BROEJ VAN START.	P. 47
ARMOEDE EN SOCIALE UITSLUITING, JAARBOEK 2009.	P. 48



OPBOUWWERK BRUSSEL WORDT UITGEGEVEN DOOR SAMENLEVINGSOPBOUW BRUSSEL,
HENEGOUWENKAAI 29, 1080 MOLENBEEK, T 02 203 34 24, F 02 203 50 64
E INFO.BRUSSEL@SAMENLEVINGSOPBOUW.BE, W SAMENLEVINGSOPBOUW.BE
© © 2009 SAMENLEVINGSOPBOUW BRUSSEL - NR. 98 JAARGANG 26



Artikels:
Caro Bridts
Martine Weemaels
Mieke Moermans
Anniek Vandecasteele
Geert De Pauw
Loïc Géronnez
Catherine Antoine
Alain Storme
Katleen Vanlerberghe

Eindredactie:
Alain Storme

Tekstverwerking:
Kristel Van der Borgh

Vormgeving & lay-out:
Michel Demol

Kaftfoto:
Michel Demol

Drukkerij:
ACCO

Met steun van de
Vlaamse Overheid



met de steun van het
Brussels Hoofdstedelijk Gewest

